

Filozofická fakulta Univerzity Karlovy

Ústav českých dějin

EDWARD KELLEY V ČECHÁCH

Krátké zamyšlení nad jedním anglickým alchymistou

Bakalářská práce

Petra Chourová

Vedoucí práce: Prof. PhDr. Jaroslav Čechura, DrSc.

Praha 2006

Na tomto místě bych chtěla poděkovat svému školiteli, Prof. PhDr. Jaroslavu Čechurovi, DrSc., za užitečné rady a trpělivost, dále můj dík patří oponentovi této práce, PhDr. Alešovi Stejskalovi, Ph.D., za laskavé zapůjčení dosud nepublikovaného rukopisu a v neposlední řadě také Mgr. Jiřímu Barešovi za provedení grafické úpravy přílohy.

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci vypracovala samostatně, pouze s použitím uvedených pramenů a literatury.

V Praze, 3. září 2006

Petra Chourová

OBSAH

1. ÚVOD	3
2. PO STOPÁCH ALCHYMIE	7
2.1 Prostředí rudolfínského dvora	11
2.2 Vilém z Rožmberka a alchymie	16
3. JAK SE PÍŠE O KELLEYM	19
4. O ŽIVOTĚ EDWARDA KELLEYHO	31
4.1 Mládí v Anglii a polské dobrodružství	31
4.2 Kelley a Dee v Čechách	36
5. MAJETKOVÉ ZÁLEŽITOSTI KELLEYŮ	53
6. ZÁVĚR	59
7. SEZNAM POUŽITÝCH PRAMENŮ A PŘÍLOH	61
8. PŘÍLOHY	63

1. ÚVOD

Tato bakalářská práce se zabývá tajuplnou „vědou“ jménem alchymie a především jedním z jejích nejpozoruhodnějších představitelů, Edwardem Kelleyem. Je jistě na místě se ptát, proč jsem se rozhodla věnovat zrovna tomuto tématu. Odpověď je vcelku jednoduchá. I v dnešním moderním světě zatouží občas člověk vrátit se do časů, kdy lidé věřili, že dokáží vyrobit zlato či „elixír života“. Pokud zavítáme dnes na Pražský hrad, připomene nám alchymické práce expozice ve věži Mihulce nebo vyslechneme nějakou zajímavou pověst ve Zlaté uličce. Toto prostředí nás může inspirovat k otázkám, jak doopravdy vypadal život alchymistů z dob císaře Rudolfa II. a kde vlastně toto podivné řemeslo provozovali.

Musím říci, že mě tento svět, prodchnutý lidskou touhou po poznání, bohatství, snahou přijít na kloub určitým zákonitostem i podvody a přetvářkou, opravdu zaujal. Zároveň myslím, že Edward Kelley je neprávem opomíjený, a právě proto jsem si usmyslela podívat se na něho trochu blíže. Pravdou zůstává, že se nejedná o úkol snadný. Tento alchymista je pro historiky, kteří se jím zabývají, skutečně „oříšek“. Jedná se o člověka, který dokázal získat přízeň mnohých, shromáždit poměrně velký majetek, ale poznal také odvrácenou stranu štěstěny. Je zajímavé sledovat, jak málo někdy stačí k úspěchu.

Hned ze začátku bych ráda předeslala, že se chci zaměřit pouze na některé aspekty Kelleyho života a, jak už vyplývá z názvu této práce, budu se soustředit zejména na české prostředí. To samozřejmě neznamená, že ostatní události budou úplně pominuty. Hlubší analýza, například událostí, které se odehrály ještě v době, kdy žil Kelley v Anglii, by však vyžadovala prozkoumání řady dalších pramenů, zejména těch, které nabízí londýnské British Museum.

Pro dané účely jsem čerpala především z vydaného deníku Johna Dee,¹ který je velmi cenný nejen pro pomoc s datací některých událostí, ale také pro utvoření celkového obrazu Edwarda Kelleyho. Dále jsem použila fondy Národního archivu v Praze a Státního oblastního archivu v Třeboni.² Z pramenů nelze pominout ani Životy posledních Rožmberků od kronikáře Václava Březana,³ jehož postřehy dokreslují atmosféru doby.

Zkoumání této problematiky by se samozřejmě neobešlo bez studia příslušné literatury. Té je sice velké množství, ale najít seriózní titul, který by byl navíc věnován Kelleymu, je vcelku problém. Za stěžejní považuji zejména díla Josefa Svátka, Ivana Svitáka a R. J. W. Evanse.⁴ Pro tuto bakalářskou práci jsem omezila využití publikací zahraničních autorů. Není to z důvodů mé lenosti, ale protože nechci překročit rámec, který jsem si vytyčila, tedy orientaci na české prostředí. Pochopitelně nelze tento zdroj informací zcela vynechat, neboť by bylo naivní se domnívat, že tyto tituly neobsahují žádná potřebná fakta o Kelleyho působení v Čechách, byť většinou se zde nenachází do velkých podrobností a někdy bývají fakta zkreslena. Hovořím však pouze obecně. Kromě již zmiňovaného Evanse, jehož kniha Rudolf II. a jeho svět⁵ tvoří jeden z pilířů zkoumání onoho anglického alchymisty, jsem pro srovnání využila například jazykově německou publikaci *Geschichte der Alchemie*.⁶

Literatuře a pramenům, se kterými jsem pracovala, je věnována celá třetí kapitola, proto si dovoluji zde již toto téma více nerozvádět. Jen bych podotkla, že

¹ Fenton, E.: *The Diaries of John Dee*, Charlbury 2000.

² Národní archiv v Praze, fond SM, sign. K 147; SOA Třeboň, Cizí rody – z Rožmberka, sign. 25.

³ Březan, V.: *Životy posledních Rožmberků*, Praha 1985.

⁴ Svátek, J.: *Anglický alchymista Kelley v Čechách*, in: *Obrazy z kulturních dějin českých I.*, Praha 1891; Sviták, I.: *Hledání kamene mudrců, Rehabilitace pana Edwarda Kelleye*, Praha 1991; Evans, R. J. W.: *Rudolf II.*, Praha 1997.

⁵ V angl. originále vyšla pod názvem *Rudolf II. and his world* roku 1973.

⁶ Schmieder, K. Ch.: *Die Geschichte der Alchymie*, München-Planegg 1927.

jsem si vědomá, že existuje velké množství titulů i archivního materiálu, ať už domácího nebo cizího původu, které jsem zatím ponechala stranou. Věřím, že tím tato práce nijak neutrpěla, navíc bych se tomuto tématu samozřejmě ráda věnovala i nadále.

Někdy mám dojem, že co se týče Edwarda Kelleyho, není nikdy nic jednoznačně dáno. Obdobně je tomu i s jeho jménem. V literatuře i v pramenech můžeme najít několik verzí. Bývá označován jako Kelley, Kelleus, Edward, Eduard, Eduardus nebo také Engelder a najdeme i další rozmanité varianty. Oslovení se obvykle liší případ od případu a záleží na libovůli autora. Já zůstanu u klasického pojmenování Edward Kelley, neboť vycházím z toho, že byl dotyčný anglického původu, a navíc se jedná o nejčastější verzi.

Již jsem se zmínila, z čeho jsem pro tuto práci čerpala a s jakými problémy jsem se potýkala, dosud jsem však neuvedla, co by vlastně mělo být cílem tohoto mého snažení. Za prvé bych se ráda pokusila trochu nakouknout „pod pokličku“ alchymie, neboť to je klíčové pro představu, v jakém prostředí se Kelley pohyboval, ale také pro porozumění jemu samému. Zdá se mi, že se jedná o „vědu“, která si na svých bedrech nese tolik nechvalné pověsti jako žádná jiná. Setkávala se s kritikou ve své době a setkává se s ní i dnes. Zřejmě hlavně proto, že nebyla tak zcela pochopena. Záměrně používám výraz „věda“ v uvozovkách, neboť teprve následující stránky by měly ukázat, jestli si alchymie toto označení zaslouží.

Hlavní důraz je samozřejmě kladen na Edwarda Kelleyho. Doufám, že se mi podaří alespoň trochu prolomit bariéru, kterou představují některé nejasnosti a mezery v důležitých údajích, a přiblížit osobnost tohoto zajímavého muže. Obvykle

bývá hodnocen jako podvodník, šarlatán, šantročnický či šejdír.⁷ Chtěla bych tedy, aby z práce vyplynulo, zda byl opravdu tak záporný a zda alespoň částečně ovládal alchymické dovednosti a měl nějaké znalosti v tomto oboru. V neposlední řadě bych ráda uvedla na pravou míru některé stále opakované omyly.

Teď tedy snad již nic nebrání tomu, abychom se spolu s panem Edwardem Kelleyem vydali na cestu do šestnáctého století a objevovali krůček po krůčku tajemství alchymie.

⁷ Posledními dvěma výrazy jej počastoval Mikuláš Dačický z Heslova, viz Dačický z Heslova, M.: Paměti, Praha 1996, str. 140.

2. Po stopách alchymie

Alchymie - tohle slovíčko už samo o sobě navozuje pocit čehosi tajemného. Alespoň ve mně. Je přesně takové, jako je podstata této „vědy“, která měla cizím očím zůstat ukryta. Svě umění každý alchymista pečlivě tajil, aby potom mohl obecnstvo ohromit výsledkem své práce. Anebo také ne. Ale ke kritice se dostaneme později.

Bylo by asi dobré uvést hned na začátku nějakou definici pro představu, co se vlastně pod onou podstatou alchymie skrývá. Dá se říci, že se jedná o *„předvědeckou disciplínu, jež na základě určitých teoretických předpokladů a praktických poznatků usilovala o uskutečnění radikálních přeměn hmoty.“*⁸

Nejprve bych se zastavila u označení předvědecká disciplína. To je myslím pro porozumění tomuto oboru klíčové. Základní chyba při kritizování alchymie totiž spočívá v jejím nepochopení. Stejně jako astrologie, astronomie, lékařství a ostatní vědy, bylo i naše „Hermovo umění“⁹, v době, kdy žil Edward Kelley, teprve v plenkách. Jedná se vlastně o předchůdkyni chemie, tak jak ji známe dnes, jen její průkopníci neměli tolik znalostí, aby mohli správně posoudit některé zákonitosti.

Jak již bylo naznačeno, základním cílem alchymistů bylo úspěšné uskutečnění přeměn neboli transmutací nedokonalých kovů v kovy dokonalé. Výroba zlata lákala všechny, především rozličné mecenáše, kteří neváhali vydat horentní sumy v naději, že se jim mnohonásobně vrátí zpět. I přesto, že alchymisté své dovednosti střežili jako oko v hlavě, různých „zaručených“ návodů na výrobu zlata existovala řada. Jeden například objevil Petr Vágner v jistém rukopisu: „*Vezmi*

⁸ Vágner, P.: *Theatrum Chemicum*, Kapitoly z dějin alchymie, Praha 1995, str. 16.

⁹ Hermes Trismegistos je bájným zakladatelem alchymie, odtud označení Hermovo umění.

jeden díl sublimované a fixované rtuti, fixovaného arseniku a stříbrných pilin. Vytvořenou směs na kameni pečlivě rozetři na prášek a nasyt' roztokem salmiaku. To vše, rozmělnění a nasycení, opakuj třikrát nebo čtyřikrát. Potom přístup k žíhání, k rozpouštění a roztok uschovej. Jestliže se směs nerozpustí, ještě jednou ji rozmělni a přidej trochu salmiaku. Tehdy se to již zcela jistě rozpustí. Až získáš roztok, dej jej do teplé vody, abys jej potom mohl destilovat. Potom roztok destiluj, jak jsem tě to již učil. Ať tě ale nenapadne, dát jej destilovat do popela. Jestli tak učiníš, tehdy vše znovu zatvrdne a budeš muset směs znovu rozpouštět. Až se ti bude zdát destilace ukončenou, dej svoji hmotu do skleněné retorty. Zahustí a spatříš bílou substanci jasnou a tvrdou, podobnou krystalické formě, rozpouštějící se v ohni jako vosk, všepromikající a stálou. Vezmi pouze jednu část této substance na sto částí očištěného a žíhaného kovu. Jen to zkus a navždy vylepšíš přirozenost tohoto kovu.“¹⁰

Prostředkem k úspěšné transmutaci měl být tzv. kámen mudrců. „V přírodě se nachází určitá čistá hmota, která když je odhalena a Uměním přivedena k dokonalosti, mění všechna neušlechtilá těla, jen co se jich dotkne, v sebe samu.“¹¹ Nikdo asi přesně neví, co si pod pojmem kámen mudrců představit. Překrásnou definici nám nabízí Bavor Rodovský z Hustiřan, o němž ještě bude řeč, ve svém souboru alchymistických pojednání: „Otázka co jest kámen filozofický. Jest merkuryáš,¹² bílej, červenej, tolikéž i utvořenej, hvězda vaječná, střepina prostřední...“¹³

Alchymisté zkrátka chtěli objevit jakousi pralátku všech věcí, která by dokázala měnit ušlechtilost kovů. Tento kámen ale také „z lidského organismu odnímal

¹⁰ Vágner, P.: *Theatrum*, str. 9, 20, 29, 51, 61, 91, 103.

¹¹ Toufar, P.: *Deváté setkání s tajemstvím: Osudy alchymistů*, John, Edward a Bavor, Třebíč 2006, str. 99.

¹² Merkuryáš je název pro rtuť.

¹³ Knihovna Národního muzea v Praze, sign. IV C 20. Tento rukopis mimo jiné obsahuje také významné dílo *Rosarium philosophorum*.

veškeré nezdravé složky, činil jej zdravým a především věčně mladým, a tedy nesmrtelným.“¹⁴ Proto jej lze nazývat rovněž elixír života. Ten byl samozřejmě dalším obrovským lákadlem, na kterém se daly vydělat slušné peníze. Alchymisté se však také pokoušeli najít podstatu světa a mechanismy, které ho ovládaly. Vycházeli proto ze zákonů přírody, zkoušeli je napodobovat, ale i napravovat. Klíčem k oněm principům měl být právě kámen mudrců.

Nelze jistě tvrdit, že všichni měli čestné úmysly, pochopitelně mezi seriózními „Hermovými následníky“ nalezneme velkou řadu podvodníků, byla by však škoda pod dojmem těchto „vykuků“ házet všechny do jednoho pytle a tudíž se dívat na alchymii skrz prsty. Naznačila jsem již výše, že nelze hodnotit výsledky a snahy alchymistů dnešními očima. Tato disciplína si teprve hledala své místo na zemi a proto je velmi pravděpodobné, že její stoupenci v úspěšnou transmutaci opravdu věřili. Tak jako si lidé mysleli, že je Země placatá, stejně doufali i v to, že lze z bezcenného kovu vyčarovat zlato, neboť neznali základní rozdíl mezi prvkem a sloučeninou. Existovali však i výjimečně nadaní jedinci, kteří svými názory předběhly dobu. Jednou takovou výjimkou byl známý lékař Avicenna, který žil na přelomu 10. a 11. století. Ten byl vůči transmutacím více než skeptický:

*„Nepopírám, že je možné dosáhnout tak dokonalé napodobeniny, že jí lze oklamat i nejchytřejšího člověka, ale možnost transmutace jsem si nikdy představit nedokázal. Dokonce ji pokládám za nemožnou, protože neexistuje způsob, jak štěpit vnitřní kombinaci kovu a tím ho proměnit v jiný.“*¹⁵ Lidé jsou však vynalézaví a tudíž přišli i na řadu „fíglů“, jak získat více zlata. Například tzv. „Leydenský papyrus“, pocházející ze starověkého Egypta, obsahuje návod na zdvojnásobení zlata pomocí metody, nazývané diploze. Tím se vlastně kov zředí, zvětší se jeho

¹⁴ Toufar, P.: Deváté setkání, str. 101.

¹⁵ Toufar, P.: Deváté setkání, str. 89 - 90. Tyto Avicennovy myšlenky převzal Pavel Toufar z jeho stati O minerálech.

množství, ale zároveň se sníží počet karátů. Nejedná se tudíž o podvod, ale o celkem běžnou metodu. Je však logické, že v lidech musela vzbuzovat zdání, že zlato roste.

Alchymisté se také často obraceli k Aristotelovi a jeho spisu O vzniku a zániku. Aristoteles ve svém díle vychází ze čtyřech základních živlů, coby stavebních kamenů nekonečně různorodého světa. Dle této teorie se lze domnívat, že se veškerá hmota na zemi skládá ze čtyř prvků. Vlivem arabských názorů se prosadila další teorie – sulfomerkurová, která dávala mimořádné vlastnosti síře a rtuti. Tyto dva prvky se staly základní složkou pro transmutaci.

Další muž zvučného jména, Paracelsus,¹⁶ později přichází s třetím principem – solí – symbolem stálosti v ohni. Tento vynikající lékař přinesl v 16. století také nový pohled na poslání alchymie. *„Její úkolem není připravovat zlato, ani stříbro. Bude lepší, aby nalézala léky.“*¹⁷

Jak je vidno, cíle alchymistů byly rozličné, stejně jako metody a přístupy. Pro účely této práce by jistě bylo spíše kontraproduktivní pouštět se do nějakých hlubších analýz této problematiky. Mým záměrem bylo pouze stručně přiblížit svět alchymie, tak aby bylo jasné, v jakém prostředí se Edward Kelley pohyboval. Zrovna tak nemám v úmyslu rozebírat dějiny této disciplíny od jejích počátků, které sahají hodně hluboko.¹⁸ Pojdme se však soustředit především na české prostředí.

Alchymie se do srdce Evropy dostávala pozvolna různými cestami. O její proniknutí do české kotliny se zasloužily jednak některé duchovní řády¹⁹, dále se

¹⁶ Vlastním jménem Philippus Aureolus Theophrastus Bombastus von Hohenheim (1493 – 1541).

¹⁷ Vágner, P.: Nejen v čase mandragory, Praha 1992, str. 4.

¹⁸ Za kolébku evropské alchymie je považována egyptská a řecká. K velkému rozkvětu alchymie v Evropě pak dochází od 13. století. Mezi velké myslitele této epochy patřili například představitel scholastického učení Albertus Magnus (1193-1280) nebo anglický přírodovědec a filosof Roger Bacon (1214- 1296).

¹⁹ Především dominikáni a františkáni.

mohla šířit prostřednictvím pražského vysokého učení a v neposlední řadě díky působení řady umělců. Dokázala si získat i přízeň císaře Karla IV. Z jeho doby také pochází český termín pro alchymii – „*czistnarstwo*“²⁰, který zřejmě znamenal čištění, jímž měla vzniknout požadovaná substance. První česky psané dílo na dané téma – „*Cesta spravedlivá v alchymii*“, jehož autor není znám, vzniklo roku 1457.

2.1 Prostředí rudolfinského dvora

Z předchozích řádků je patrné, že alchymie rozhodně nebyla jen nějakým rozmarem podivínského Rudolfa II., jak by se mohlo zdát a jak je často prezentována. Tato předchůdkyně moderní vědy má dlouhou tradici a to, že se v takové míře rozvinula právě v rudolfinské době je jen souhra určitých okolností. Nikoli však náhoda. Císařský dvůr v Praze skrýval hned několik lákadel pro příznivce alchymického umění. Prvním lákadlem nebyl pochopitelně nikdo jiný než sám Rudolf II.

O tomto panovníkovi bylo již napsáno mnoho, odborníci na danou problematiku věnovali hodně úsilí, aby přišli na kloub jeho osobnosti. Učí se o něm děti na základních školách a jen stěží se najde někdo, kdo by nevěděl, o kom je řeč. Především vynikající český film *Císařův pekař a Pekařův císař* se zasloužil o to, aby se Rudolf dostal do povědomí všech. Podivín, velký mecenáš umění a vědy, milovník všeho tajuplného, ochránce nejrůznějších šarlatánů a podvodníků... Tak je především znám. Byl ale opravdu tak mimo reálný svět, jak se o něm někdy říká? Je třeba říci, že v začátcích jeho vlády jistě ne. Vladařské povinnosti sice zrovna v lásce neměl, nicméně mu rozhodně nelze upřít inteligenci, s jakou

²⁰ Autorem je pravděpodobně Mistr Bartoloměj z Chlumce. Vágner, P.: *Nejen v čase*, str. 5 – 6.

kupříkladu vynikal nad svými bratry. Je pravda, že umění opravdu miloval a v hojném počtu sbíral, což dokládá jeho kunstkamera, ve které také rád trávil čas. Kde se ale vlastně zrodil tak velký renesanční mecenáš? Je možné, že na něm zanechala jisté stopy již jeho španělská výchova. Vždyť měl možnost po dobu sedmi let pozorovat ruch na honosném dvoře Filipa II. a seznámit se tak s pompézním renesančním prostředím. Španělsko však nebylo jedinou zemí, kde Rudolf mohl čerpat zkušenosti a poznávat svět, který se již dávno nezdál pouze jako slzavé údolí, kterým je třeba projít na cestě do toho pravého vyššího světa na nebesích. Dalším inspirativním prostředím totiž byla samotná Vídeň a dvůr jeho otce Maxmiliána II. Ten se snažil zvelebit svou rezidenci i celé město, oproti tomu Praha ho příliš nezajímala. Je ale nutné říci, že už u tohoto panovníka můžeme hledat počátky dvora, jak ho známe právě za Rudolfa. Maxmilián založil například dvorskou knihovnu a dokonce i kunstkameru, do jejíhož čela povolal Jacopo Stradu. I někteří umělci, které mám spojené s Rudolfovým jménem, jsou „dílem“ jeho otce – Giuseppe Arcimboldo, Bartoloměj Spranger a další.

Tak se tedy pozvolna utvářela panovníkova osobnost. Co ale stálo za tím, že si za své sídlo zvolil právě Prahu? Možných výkladů, proč se císař přestěhoval do hlavního města českého království, bylo jistě víc. Možná chtěl uprchnout před tureckým nebezpečím či chtěl odejít z centra dění na periferii anebo jej naopak lákala prastará kulturní tradice Prahy. Ať tomu bylo jakkoliv, podstatné je, že se Rudolf pro starobylé město rozhodl a podařilo se mu zde vytvořit velkolepý renesanční dvůr, jaký téměř neměl obdoby.

Osoba uměnímilovného císaře by ale k vytvoření centra veškerého dění v říši v takové podobě nestačila. I sama Praha představovala příhodné místo. Jednak tu, jak již bylo uvedeno výše, existovala tradice z dob minulých a za druhé i přes

neustálé snahy španělských Habsburků o provedení rekatolizace zde panovalo příznivé ovzduší pro vyznavače jiných náboženství, což samozřejmě mnoho osobností přitahovalo. Tento fakt ovšem paradoxně přinášel také jistý handicap. Právě ono uvolněné prostředí, které v Čechách nastalo za časů husitských, s sebou přineslo jistou míru odcizení od ostatní Evropy a to se odráželo také v umění. V Čechách nenajdeme příliš mnoho staveb, které by se podobaly renesančním skvostům v Itálii či Španělsku. Česká renesance šla jednoduše svým vlastním stylem. Výjimku tvořil snad pouze Letohrádek královny Anny, který dokončoval slavný Bonifác Wohlmut. Ten by se mohl směle měřit s nejlepšími architektonickými díly té doby.

Habsburkové se přirozeně snažili evangelická vyznání potlačit a prosadit tvrdou rekatolizaci, to byl také jeden z důvodů, proč byl malý Rudolf dán na vychování zrovna do Španělska. Jeho matka Marie, zvaná Španělská, doufala, že v tomto prostředí přivykne místním přísným katolickým mravům a nebude tak benevolentní jako Maxmilián. Rudolf však nikdy žádným radikálním katolíkem nebyl, ba dokonce byl vyznavačem tzv. irénismu, což byl jakýsi kompromisní náboženský postoj.

A tak se souhrou všech příznivých okolností stalo, že pražský dvůr se proměnil ve velkolepou „Mekku“ manýristické kultury. Ano, právě manýrismus byl tím slohem, v jehož duchu tvořili umělci, kteří se rozhodli nasměrovat své kroky do Prahy. A kteří to byli? Již zmiňovaní Giuseppe Arcimboldo a Bartoloměj Spranger, dále Hans von Aachen, Josef Heintz, Adrian de Vries a mnozí další. Rudolfova kunstkamera skrývala díla celé řady mistrů, včetně císařova oblíbeného Albrechta Dürera, kromě výtvarných kousků se však mohla pyšnit i řadou nejrůznějších předmětů, přístrojů, klenotů, zbraní a všemožných kuriozit. Se

zvučným manýristickým centrem jsou také spojována jména významných vědců, působil zde matematik a astronom Johannes Kepler, dánský hvězdář Tycho Brahe či Jan Jesenius.

Rozebírat slávu a velikost rudolfínského dvora by se jistě mohlo ještě na mnoha stránkách, já bych se však vrátila k tématu, které nás zajímá, k alchymii. Ta dosáhla v této době velkého rozkvětu, vždyť Rudolf II. byl často kritizován právě za štědrost vůči alchymistům. *„Jeho Milost projevuje zájem pouze o kouzelníky, alchymisty, kabalisty a jim podobné, nešetří výdajů na nalezení všelikých pokladů, získání tajných znalostí a užití hanebných způsobů, jak ublížit svým odpůrcům.“*²¹ Pokud se budeme ptát, kolik takových osob císař opravdu zaměstnával, narazíme na první problém. Stále udávaný počet 200 osob,²² není, jak se zdá, fakticky podložený. I pokud bychom započítali všechny alchymistické pomocníky, a to za celou dobu Rudolfovy vlády, zdá se toto číslo pořád dosti vysoké. Podle Petra Vágnera máme bezpečně doloženou přítomnost asi 40 alchymistů.²³ Platy jednotlivých osob rovněž nejsou známy, neboť se je panovník snažil raději utajit.

Další úskalí při vytváření obrazu života alchymistů v Praze představuje císařská laboratoř. V obecném povědomí panuje představa, že musela na Hradě existovat nějaká velká laboratoř, kde se všichni Rudolfovi zlatodějové pilně činili, aby mohli svého chlebodánce potěšit. Takovýto předpoklad se však logicky nemůže zakládat na pravdě, neboť každý alchymista svou práci pečlivě střežil, aby nikdo nemohl prokouknout jeho umění, popřípadě „figle“. Přesto řada autorů neváhá dokonce popisovat, jak ona centrální císařská laboratoř vypadala.

²¹ Ze zprávy pražského agenta do Vídně z roku 1606. Viz Toufar, P.: Deváté setkání., str. 56.

²² Např. Pejml, K.: Dějiny české alchymie, Praha 1933, str. 43.

²³ Vágnér, P.: Thetrum, str. 111.

Američan Bolton si ji představuje takto: „*Císařská laboratoř na Hradčanech zabírala dvě propojené místnosti v přízemí staré jednopatrové budovy, dříve používané jako přístřešek pro královské kočáry. Místnosti byly nahrubo vydlážděny, nerovná podlaha zůstala jako za starých časů, ale na jedné straně větší místnosti bylo postaveno několik komínů, v nichž se cihlové pece zbavovaly kouře a sazí.*“²⁴ Ve skutečnosti se však jednalo spíše o menší prostory, které mohly být roztroušeny na různých místech Pražského hradu i mimo, někteří alchymisté měli laboratoře přímo ve svých domech. Ve slavné Zlaté uličce sice bydleli hradní střelci, přesto jí už asi nikdo „neodpáře“ spojení se zlatníky, existenci nějaké drobné laboratoře zde však nemůžeme ani vyvrátit ani potvrdit. Podobně i věž Mihulka mohla sloužit těmto účelům. Jednu alchymistickou dílnu bychom také dozajista našli v Rožmborském paláci, kde pracoval mimo jiné i náš Edward Kelley.²⁵

Když jsem se opět dostala k tomuto jménu, bylo by možná příhodné, představit si také nějaké jeho kolegy. V první řadě samozřejmě stojí jeho kolega nejbližší – John Dee. O něm bude však ještě mnoho řečeno v následujících kapitolách, navíc označení alchymista pro něho není nejvýstižnější. Pro Rudolfa II. pracoval dále kupříkladu Michal Sendivoj, s jehož osobou se spojuje zajímavý císařův výrok: „*Vykonej někdo to, co vykonal Polák Sendivoj.*“²⁶ Tato slova nechal Rudolf latinsky²⁷ vytesat na památeční desku na Hradě poté, co se Sendivojovi údajně opakovaně objevilo v tyglíku zlato. Dále bychom na pražském dvoře našli Marca Antonia Bragadiniho, Jeronýma Alessandra Scotta či Sebalda Schwertzera.

²⁴ Vágner, P.: *Theatrum*, s. 117.

²⁵ Podle Pavla Toufara, zde pracovali najednou nejvýš tři alchymisté, viz Toufar, P.: *Deváté setkání.*, str. 48.

²⁶ Vágner, P.: *Nejen v čase*, str. 22.

²⁷ „*Faciat hoc quispiam alius, quod fecit Sendziwgius Polonus.*“ Toufar, P.: *Deváté setkání.*, str. 68. Toufar tento výrok překládá jako „Učiň to někdo jiný, co dokázal Sendivoj Polák.“

Všechny uchazeče o práci pro císaře vždy nejprve prozkoušel všestranně vzdělaný lékař Tadeáš Hájek z Hájku.

Pochopitelně mezi alchymisty, které císař Rudolf II. podporoval, bylo také velké množství podvodníků. V oblasti alchymie však lze těžko stanovit, co se přesně bere jako podvod, neboť víme, že zlato umělou cestou vyrobit nelze²⁸ a tudíž v podstatě každá úspěšná transmutace je dílem podvodným. Ovšem takto nemůžeme na tehdejší alchymii nahlížet. Některé výsledky se dají považovat vzhledem k tehdejším znalostem za úspěšné. Mnoha jedincům ovšem snaha opravdu něco objevit scházela a císaře se snažili jednoduše oklamat. Přítomnost těchto šarlatánů se stala neodmyslitelnou součástí rudolfínského dvora, bez které si jej lze asi již těžko představit.

2.2 Vilém z Rožmberka a alchymie

Dosud zde byla řeč pouze o alchymistech na dvoře Rudolfa II., ten však samozřejmě nebyl jediným příznivcem této ošemetné disciplíny. Mecenášů z řad šlechticů i bohatších měšťanů najdeme řadu, nás bude zajímat ten nejvýznamnější z nich – Vilém z Rožmberka – a to především proto, že právě na jeho třeboňském panství našli na jistou dobu útočiště Edward Kelley a John Dee. U Viléma se v letech 1565 až 1592 vystříдалo asi padesát alchymistů. Ani on neváhal investovat do alchymie velké sumy peněz, možná až 8 000 000 zlatých.²⁹ Jedním z důvodů vsadit peníze do této riskantní loterie mohly být jednak vysoké dluhy způsobené výlohami na nákladnou údržbu reprezentativního sídla a všeho, co k němu náleží, což bylo pro předního šlechtice té doby nutností, nebo také

²⁸ Respektive lze, ale bylo by dražší než zlato přírodní.

²⁹ Pejml, K.: Dějiny, str. 40.

obava, že nebude mít následníka, v čemž mu mohl pomoci jen elixír života.³⁰

Navíc přítomnost významných alchymistů se dá pokládat za jakousi prestižní záležitost. Za přílišné rozhazování Viléma kritizoval i zapřísáhlý odpůrce alchymie, rožmberský kronikář Václav Březan. To, že se investice ne vždy vyplatily se můžeme dozvědět právě z jeho slov: „*Pan vladař tak byl velice od těch podvodných alchymistů jatý, že jim divné zápisy od sebe činil, jako i nějakýmu Kryštofovi z Hirschemberku, hejtmanu, když lživě dal se slyšeti, že dvě tajnosti umí, předně v měsíci jednom stříbro v zlato ryzí proměňovati s pateronásobným užitekem, druhé z jedné hřivny stříbra tři loty čistého fajn zlata vytáhnouti. Chtěv pán tomu se naučiti, kdyby mu to ukázal, přislíbil mu darovati (a k tomu se zapsal) 6000 dukátů. Nadto výše tak mnoho jim věřil, že jeden pána navedl, že zlatí v zemi jako jiná semena, když se k tomu připraví, růsti mohou. A tudy vymluvil na pánu 80 dukátů a sázel je v jistým místě do země, prokopav k tomu strojenými vodami. Za některý den dohlídna k nim, a když svú chvíli uhlídal, vybral semeno, vyvázl přeč a tak pána podvedl.*“³¹ Tato nešťastná událost asi nepotřebuje další komentář, snad jen zbývá dodat, že se odehrála 15. července roku 1592.

I pro tohoto muže pracovali alchymisté zvučných jmen – Bavor Rodovský z Hustiřan, Jaroš Griemiller z Třebeska, Claudius Syrrus a další. Edward Kelley a John Dee samozřejmě patřili k hostům nejváženějším. Bavora můžeme směle pokládat za jednoho z nejvzdělanějších českých alchymistů, který se vyznal i v teorii. Je také autorem několika spisů.³²

Z pera Václava Březana se dochovaly požadavky, se kterými vstupoval do služeb Viléma z Rožmberka výše uvedený Claudius Syrrus: „1. že při té službě

³⁰ S alchymii se mohl seznámit už při jeho cestách po Evropě. Například v roce 1551 se účastnil známé výpravy české šlechty do Janova, kde mohl pozvolna přicházet na chuť zdejší vyspělé renesanční kultuře.

³¹ Březan, V.: Životy posledních Rožmberků, Praha 1985, str. 364.

³² Např. Řeči filosofské či Kniha o dokonalém umění chemickém.

páně svobodu duše i těla sobě vyhrazuje; 2. než obranu v věcech poctivých od pána jmítí žádá; 3. v čas laborování aby žádný do příbytku jeho, kromě Jeho milost pán nechodil; 4. umění jeho aby zjevováno nebylo, než aby všemi živnými věcmi náležitě opatřen byl; 5. ač by při té práci o zdraví přišel, aby vychování své od pána do smrti své jměl; 6. kdyby z požehnání božího se zdařilo a filozofský kámen dokonán byl, pán aby s ním o něj právě se rozdělití ráčil; 7. než za dokonání toho díla a kamene že Claudius nepřipovídá, ale v rukou božích zanechává; než toliko práci, že vynaložiti chce, v tom se zavazuje.“³³ Myslím, že na tomto textu je krásně vidět, co všechno si mohli alchymisté dovolit a že jejich nároky nebyly zrovna malé. Zvláště se mi líbí poslední bod, kdy úspěch své práce nechává Claudius v „rukou božích“ a tudíž si vlastně dělá alibi.

Putování světem alchymie bych zakončila krásným citátem neznámého alchymisty, který podle mne přesně vystihuje podstatu celé této kapitoly:
„Jestliže umím vyrobit zlato, nepotřebuji císaře a jestliže ho vyrobit neumím, potom císař nepotřebuje mě!“³⁴

³³ Březan, V.: Životy, str. 284.

³⁴ Vágner, P.: Nejen v čase, str. 20.

3. Jak se píše o Kelleym

Než se pustím do nelehkého úkolu, a to vylíčení životního příběhu Edwarda Kelleyho, ráda bych věnovala pár stránek autorům, kteří se o totéž pokusili přede mnou. Jak jsem již předeslala v první větě, poodhalit roušku tajemství vytvořenou kolem našeho Engelendera není zrovna snadné především proto, že se údaje v jednotlivých publikacích značně rozcházejí, a to nejen v názorech na něj, ale bohužel také v životopisných datech.

Nejprve bychom si mohli položit otázku, kdo je Edward Kelley v očích českého národa. Většina si jistě při vyslovení tohoto jména vybaví filmy Císařův pekař a Pekařův císař a Kelleyho ztvárněného hercem Jiřím Plachým. Zde je prezentován jako tajemný podvodník, který si užívá přízně známého císaře Rudolfa II., poblázněného touhou po zlatě, mládí a všem neobvyklém. Tak nějak si tohoto alchymistu představí asi každý, kdo jeho osobu nijak blíže nezkoumá. Někdy se mi však zdá, jako by tato představa v nás zůstala jaksi zakořeněná, bez snahy nakouknout trochu pozornějšíma očima na tento umělé vytvořený obraz. A tak se i v odborné literatuře chyby opakují stále dokola, nepřesnost střídá nepřesnost a mlhový opar nad anglickým šarlatánem se vznáší dál. Nechci, aby to vypadalo, že jen bezostyšně kritizují práci historiků, aniž bych sama dovedla s jistotou uvést všechna fakta na pravou míru, chci jen poukázat na to, že je pozoruhodné, že tak zajímavým a řečla bych, že svým způsobem i významným člověkem se dosud nikdo zevrubně nezabýval. Jistě, existují práce věnované Kelleymu, ale většinou se jedná spíše o publikace románového či beletristického rázu nebo v nich autoři používají až přemíru fantazie.

Díky různorodosti názorů se tedy můžeme dočíst, že je Kelley podvodník nebo naopak, že mu všichni křivdí, podle některých zemřel v roce 1597, podle jiných již o dva roky dříve, panují zmatky ohledně místa narození, manželek, potomků a dalších údajů. Nebudu v této kapitole rozebírat veškerou literaturu, kterou jsem pro tuto práci použila, ráda bych jen udělala jakési shrnutí poznatků z přečtených řádků a zaměřila se na práce klíčové anebo nějakým způsobem výjimečné.

Musím říci, že mě zklamaly definice v naučných slovnících. Ottův slovník naučný i Masarykův slovník naučný obsahují jen poměrně krátký odstavec a také mnoho nepřesností.¹ Oba například shodně uvádějí jako rok příchodu Kelleyho do Čech, rok 1580, což je zjevný nesmysl. Vždyť v této době zde ještě ani nepanoval Rudolf II. a prameny jednoznačně potvrzují, že Edward Kelley s Johnem Dee zavítali do Čech až v roce 1584.² Starší Slovník naučný spojený se jménem Františka Ladislava Riegra se věnuje tomuto alchymistovi o něco více, avšak někdy se vyhýbá konkrétním datům: „...narozen v Worchestru v Anglicku uprostřed XVI. století...“³ Za to rok úmrtí uvádí přesně, ovšem špatně. Ačkoliv existují spory ohledně data Kelleyho smrti, roku 1591 to určitě nebylo. K této problematice se ale ještě vrátíme.

Když je řeč o českých encyklopediích, je třeba také zmínit se o těch světových. Nejvíce nadějí bych vkládala do encyklopedie Britannica,⁴ vždyť náš Edward byl koneckonců Angličan. Tato rozsáhlá příručka však píše o Kelleym pouze v kapitole o okultismu a hovoří pouze o jeho smrti při pokusu o útěk z vězení.

¹ Masarykův slovník naučný, Lidová encyklopedie všeobecných vědomostí, díl III., Praha 1928, str. 968; Ottův slovník naučný, Ilustrovaná encyklopaedie obecných vědomostí, díl 14, Praha 1998, str. 151.

² Například Deeův deník jasně uvádí rok 1584. Viz Fenton, E.: *The Diaries of John Dee*, Charlbury 2000, str. 134.

³ Rieger, Fr. L.: *Slovník naučný*, díl 4, Praha 1865, str. 635.

⁴ *The New Encyclopaedia Britannica*, díl 25, U.S.A 1992.

Ostatní známé encyklopedie, jako Brockhaus⁵ nebo Larousse⁶ toto jméno neobsahují vůbec. Je tedy na místě se ptát proč. Myslím, že osoba, která se pohybovala u dvora císaře říše římské a stýkala se s předními vědci a významnými osobnostmi tehdejších Čech i Evropy, by si aspoň pár řádek v těchto publikacích zasloužila, bez ohledu na profesionální kvality.

Další zdroj informací jsou samozřejmě rozsáhlejší monografie o Rudolfu II. Kvalitní a pro toto období klíčová kniha Josefa Janáčka, *Rudolf II. a jeho doba*, sice obsahuje kapitolu věnovanou alchymistům a šarlatánům, ale jedinou zmínku o Edwardu Kelleyem bychom zde hledali marně. Možná to vypovídá o negativním postoji Janáčka k alchymii jako takové. Proč ale vynechal zrovna Kelleyho zůstává otázkou. Oproti tomu jeho anglický kolega R.J.W. Evans probírá jeho život vcelku podrobně. Vždyť londýnské British Museum ukrývá velké množství materiálů užitečných pro studium dané problematiky, ať již se jedná o rozličné alchymické pomůcky anebo soubory manuskriptů. Evansova publikace *Rudolf II. a jeho svět*⁷ je velmi cenným dílem pro poznání doby vlády tohoto pozoruhodného panovníka a dvorského prostředí této epochy.

V souvislosti s tímto jménem před námi vyvstává další zajímavý jev v mozaice, která skládá střípek po střípku dohromady obraz Edwarda Kelleyho. Jedná se o problém s datem alchymistovy smrti. Kromě úplných výmyslů, jako je rok 1591 v případě *Slovníku naučného*, nám zbývají dvě relevantní možnosti – rok 1595 a rok 1597. Zastavme se nejdříve u prvně jmenovaného. Toto datum vzniklo patrně jakousi chybou Johna Dee, který si do svého deníku zapsal právě u tohoto letopočtu, že Edward Kelley zemřel.⁸ Výše zmiňovaný R. J. W. Evans sice hovoří

⁵ Brockhaus Enzyklopädie, Mannheim 1990.

⁶ La Grande Encyklopedie, Librairie Larousse, France 1974.

⁷ Evans, R. J. W.: *Rudolf II. a jeho svět*, Praha 1997.

⁸ Fenton, E.: *The Diaries*, str. 277.

o tomto Deeově záznamu, zároveň ale píše, že Kelley musel být naživu ještě roku 1597.⁹ Další anglický autor Peter J. French již však uvádí pouze rok 1595,¹⁰ stejně tak i encyklopedie Britannica.¹¹ Možná to ukazuje, jak velká váha je přikládána deníku Johna Dee v anglicky mluvících oblastech. Jedná se bezpochyby o velmi cenný pramen, vzhledem k tomu, že jej psala jedna osoba jako své osobní poznatky a prožitky, může být ovšem trochu zavádějící. K tomuto neobyčejnému dokumentu se ještě později vrátíme. Je zřejmé, že French nepracoval s českými prameny, ze kterých jasně vyplývá, že byl Kelley v roce 1595 ještě určitě naživu.¹² Podle mého názoru tedy Edward jednoznačně odešel z tohoto světa až roku 1597. Jedná se o mínění podložené i většinou literatury. K této variantě se přiklání např. Ivan Sviták, Josef Svátek či Petr Vágner. Také německá práce *Geschichte der Alchemie* od Karla Christoha Schmiedera razí stejný názor.¹³ Lze tedy říci, že se shodují publikace starší s těmi novějšími. Musím ještě zmínit, že dle tvrzení lékaře Borbonia žil Kelley ještě roku 1598¹⁴, s tím se ztotožňuje i Alois Míka či György E. Szónyi.¹⁵ Zajímavé je, že všichni shodně uvádějí, že zemřel v měsíci listopadu.

Již jsem rozebrala jisté společné i rozdílné body bibliografie k danému tématu a nyní bych se chtěla stručně vyjádřit k několika jednotlivým titulům. Začněme

⁹ Evans, R. J. W.: *Rudolf II.*, str. 272.

¹⁰ French, P. J.: *The World of an Elizabethan Magus*, London 1984, str. 113

¹¹ *The New Encyklopaedia Britannica*, str. 80.

¹² Národní archiv v Praze, fond SM, sign. K 147.

¹³ „Das geschah im Jahre 1597. Er war etwas über 42 Jahr alt geworden“. („Stalo se to v roce 1597. Byl něco přes 42 let starý.“) Schmieder, K. Ch.: *Die Geschichte der Alchymie*, München-Planegg 1927, str. 306.

¹⁴ Viz. R. J. Evans: *Rudolf II. a jeho svět*, Praha 1997, str. 272.

¹⁵ Míka, A.: *Alchymisté a šarlatáni v rudolfinské Praze*, in: *Kniha o Praze 1965*, Praha 1965, str. 291; Szónyi E.G.: *Vědecký a magický humanismus na dvoře Rudolfa II., Manýrismus a pozdně renesanční dvorská kultura*, in: Fučíková, E. a kol.: *Rudolf II. a Praha, Císařský dvůr a rezidenční město jako kulturní a duchovní centrum střední Evropy*, Praha, Londýn, Milán 1997, str. 229. Szónyi se však mylí i s místem Kelleyho úmrtí, když uvádí Pražský hrad.

autorem, o kterém vlastně nevím, co psát, tak rozporuplný dojem ve mně vzbuzuje. Mám na mysli Ivana Svitáka a jeho dílo Hledání kamene mudrců.¹⁶ Když si vezmete do ruky vydání z roku 1991, na první pohled spatříte obrovské množství překlepů, což je poněkud zarážející. Věrohodnosti ubírá také fakt, že kniha obsahuje smyšlené monology různých osobností, které měly něco společného s Kelleyem. I když sám Sviták uvádí, že tuto část a část, kde se pokouší rehabilitovat darebného Engelendera na základě verifikovaných zdrojů, pečlivě odděluje, nemohu se ubránit dojmu, že si tu a tam skutečnost poněkud přikrášlí. Navíc není možnost sporná fakta ověřit, neboť publikace postrádá poznámkový aparát. Na druhou stranu, je zřejmé, že Sviták s archivními materiály opravdu pracoval a to dokonce s velkým množstvím, jak dokládá seznam prostudovaných edic. Bohužel opět schází výčet použitého archivního materiálu, pomáhají nám jen občasné zmínky v textu. Zdá se mi, že hodně vycházel z deníku Johna Dee. Ať už je ale kniha, jaká je, bezpochyby je pro toto téma užitečná, již jen proto, že Ivan Sviták, jako jeden z mála, se snaží Kelleyho činnost obhájit.

Další na řadě je Josef Svátek. Musím hned ze začátku říci, že tento autor mě opravdu překvapil. Než jsem se dala do čtení jeho příspěvku Anglický alchymista Edward Kelley v Čechách,¹⁷ měla jsem představu, že se bude jednat o dílo spíše populárně-naučné a že tudíž mnoho potřebných informací z něj nezískám. Ale opak je pravdou. Josef Svátek dokonce vyslovuje řadu názorů, o kterých jsem již předtím přemýšlela. Ani jemu sice neschází notná dávka fantazie a nalezneme i zjevné chyby, jinak však ve mně kniha zanechala vcelku příznivý dojem. Zejména pasáže týkající se Kelleyho majetku, byly pro tuto práci přínosné. Jisté výhrady také lze omluvit tím, že se jedná o dílo z konce 19. století.

¹⁶ Sviták, I.: Hledání kamene mudrců, Rehabilitace pana Edwarda Kelleye, Praha 1991.

¹⁷ Svátek, J.: Anglický alchymista Kelley v Čechách, in: Obrazy z kulturních dějin českých I., Praha 1891.

Předposlední jméno, které bych chtěla zmínit je Petr Vágner. Jeho tituly věnované alchymii¹⁸ jsou odborně na výši a také je důležité, že se jedná o novější práce. Věnuje se jednak alchymii od jejích počátků, ale i konkrétně na dvoře Viléma z Rožmberka a řekla bych, že se úkolu zhostil velmi dobře.

Na závěr jsem záměrně ponechala knížku, která vyšla teprve nedávno. Jedná se o Deváté setkání: Osudy alchymistů od Pavla Toufara.¹⁹ Publikace má podtitul John, Edward a Bavor, což by nezasvěcenému čtenáři nemuselo nic říci, ale my víme, že se jedná o Johna Dee, Edwarda Kelleyho a Bavora Radovského z Hustiřan. Je ovšem zřejmé, že autor není historikem a tudíž nelze očekávat poznámkový aparát a bohužel ani pořádný soupis prostudované literatury. Řekla bych dokonce, že místy se jedná o dílo románového typu. Mám na mysli především úvod, kde Pavel Toufar barvitě líčí, jak John Dee utíkal z Čech: „V ojedinělých vesnicích bylo pusto, jako by jimi prošel mor. Jindy by jejich obyvatelé zcela jistě zvědavě vylézali z chatrčí zabeđených před mrazem, aby se na projíždějící podívali, ale teď se krajem nesla varovná zpráva, která předcházela pomalu postupující kolonu vozů – jede čaroděj! Čaroděj z daleké anglické země jménem John Dee!“²⁰ Myslím ale, že vzhledem k poutavému stylu psaní může tato kniha alespoň zajmout širší okruh čtenářů a ukázat jim pozoruhodný svět alchymie.

Obraz Edwarda Kelleyho v literatuře je skutečně rozporuplný, zůstává však otázkou, proč zrovna on je tím, o kterém se píší romány,²¹ ale na druhou stranu o něm chybí zmínky v nejznámějších encyklopediích. Jeho život vsutku nepostrádá

¹⁸ Vágner, P.: Nejen v čase mandragory, Praha 1992; Vágner, P.: Dny všední a sváteční rožmberských alchymistů, in: Opera historica 3, 1993; Vágner, P.: Theatrum chemicum, Kapitoly z dějin alchymie, Praha 1995.

¹⁹ Toufar, P.: Deváté setkání s tajemstvím: Osudy alchymistů, John, Edward a Bavor, Třebíč 2006.

²⁰ Tamtéž, str. 9.

²¹ Marek, F.: Alchymista: Román o životě Edwarda Kelleyho. Praha 1981; Kaplický, V.: Život alchymistův. Praha 1980.

napínavé momenty – tajemný anglický černokněžník s uřezanýma ušima, který uměl hovořit s anděly, prováděl transmutace, pohyboval se v blízkosti císaře Rudolfa II. a bydlel v domě, který se dnes nazývá Faustův, je dozajista románová postava „jako vyšitá“. Proč ale některé klíčové publikace mlčí?

Může nám být útěchou, že prameny toto jméno nezatajují. Bez nich by vylíčení Kelleyho života bylo skutečně jen pohádkou. Je zejména důležité, že máme k dispozici, jak podklady české, tak i anglické. Použitých pramenům jsem se již krátce věnovala v úvodu, nicméně některým z nich bych ráda poskytla větší prostor.

Velkou pozornost si zaslouží především již několikrát zmiňovaný deník Johna Dee. Tyto zápisy začínají rokem 1577, kdy byl John Dee na vrcholu své kariéry, a končí rokem 1607.²² Jedná se o velmi pozoruhodné dílo a také, jak uvádí sám editor, jeden z prvních soukromých deníků v anglickém jazyce.²³ Edward Fenton završil dlouholetou snahu uspořádat všechny zápisy a přizpůsobit je tak, aby se daly číst. Nebyl to určitě úkol zrovna snadný, neboť sám autor některé části deníku smazal, schoval nebo dokonce pohřbil pod zem, aby určité pasáže skryl před dychtivými čtenáři.²⁴

John Dee si nezapisoval pouze osobní prožitky, ale také andělské rozhovory, alchymické poznatky, zmínky o počasí nebo nějaké přírodní katastrofy a také informace o pohybu a činnosti osob v jeho blízkosti. Už z tohoto výčtu je tedy patrné, že zde lze nalézt mnoho zajímavých údajů, a to nejen pro oblast alchymie.

²² Jsou dochovány i záznamy z předchozích třiceti let, ovšem jedná se pouze o pár poznámek. Viz Fenton, E.: *The Diaries*, str. 305-307.

²³ Fenton, E.: *The Diaries*, str. viii (úvod).

²⁴ Předchozí vydání je z poloviny 19. století – Halliwell, J. O.: *The Private Diary of Dr. John Dee*, London 1842. Před ním např. Causaubon, M.: *A True and Faithful Relation of Chat Passed for Many Years Between Dr John Dee (A Mathematician of Great Fame in Q. Eliz. and King James their Reigns) and Some Spirits*, London 1659.

Můžeme se tak na jedné stránce dočíst, že Edward Kelley odcestoval z Třeboně do Prahy, že poslední den měsíce června roku 1589 byl silný déšť, bouřka a krupobití, i že jeho dcera Kateřina nebezpečně krvácela z nosu poté, co ji matka uhodila.²⁵ Je také občas obtížné se v deníku vyznat, neboť obsahuje spoustu alchymistických značek i dalších označení pro osoby i dny v týdnu a některé věty si Dee poznamenal v řečtině, aby ztížil jejich rozluštění.²⁶ Jak jsem již uvedla, zahrnuje deník 30 let Johnova života, pro mě jsou klíčové především kapitoly z let Kelleyho pobytu v Praze a na Třeboni. Je samozřejmě logické, že se nelze na získané informace stoprocentně spolehnout, vše je ovlivněno bezprostředními záměry Johna Dee. Je třeba počítat se snahou pozměnit některé skutečnosti i s obyčejnou lidskou omylností. I přes pověst čaroděje to byl koneckonců jen člověk.

A jaké informace lze z deníku získat o Kelleym? Edward Fenton píše hned v úvodu, že právě s příchodem Kelleyho nastal zlom v Deeově kariéře, samozřejmě k horšímu. Zároveň uvádí, že je pozoruhodné, jak si dokázal získat tak věhlasného vědce, jakým byl John Dee.²⁷ V samotném díle pak pochopitelně Kelley vystupuje často. Oba alchymisté byli v četném kontaktu a to nejen pracovním, což dokládá například záznam z 13. ledna 1588, kdy spolu v Třeboni trávili večer při jakési hře: „*V době večeře ke mně poslal Mr. Ed. K. svého bratra Mr. Th. K. s těmito slovy: 'Můj bratr říká, že moc dlouho studujete a proto se mu zdá příliš pozdě dnes cestovat do Krumlova, přeje si, abyste s ním strávil čas při hře.' (...) a tak jsme zde hráli dvě nebo tři hodiny a přátelsky se rozešli.*“²⁸ Dovolila bych si tvrdit, že John Dee si svého kolegy vážil, dokonce bych řekla, že je z textu

²⁵ Fenton, E.: The Diaries, str. 239.

²⁶ Editor Edward Fenton však deník obohatil o seznamy těchto značek i překlady z řečtiny a pro přehlednost doplnil i popisy všech osob, které se v deníku vyskytují.

²⁷ Fenton, E.: The Diaries, str. viii.

²⁸ Tamtéž, str. 232 – 233.

patrné, že Kelley byl svému staršímu společníkovi minimálně rovnocenným partnerem. To potvrzuje i další záznam, kde Kelley zve Deea do své laboratoře, aby se podíval na jistou destilaci.²⁹ Zvláště bych chtěla zdůraznit, že se zde hovoří o alchymistově vlastní laboratoři, což je dokladem, že Kelley na třeboňském zámku nejen užíval přízně a peněz Viléma z Rožmberka, ale také pracoval. Při nejmenším alespoň vzbuzoval dojem, že pracuje. I z dalších zápisů je zřejmé, že Kelley nebyl jen tak někdo a John Dee si byl jeho postavení vědom: „*Spatřil jsem božskou vodu při demonstraci velkého mistra a nesrovnatelného přítele Mr. Ed. Kellyho...*“³⁰

Na druhou stranu však v deníku lze nalézt také informace o tom, že Kelley pil a občas se dokonce choval hrubě, což dokládá např. tento záznam: „*Potom se tolik rozhněval, že řekl, že neudělám jediný krok směrem pryč,, dokud mu to nedám* (Kelley požadoval nějaký Kruh, který předtím viděl v Oxfordu). *Konečně vstal, aby přede mnou zavřel dveře ze studovny...*“³¹ Vždy, když se něco takového přihodilo, přikládal to Dee d'ábově pokušení. Jinak se zdá, že to na jeho vztah ke Kelleymu nemělo vliv. Navíc ho samozřejmě také potřeboval pro svou práci.

Takhle tedy vnímal alchymistu, který nás zajímá, jeho kolega, který by ho teoreticky měl znát nejlépe. Aby byl obraz úplný, je třeba se také podívat, jak na Kelleyho reagovali další jeho současníci. Jako první se nám logicky nabízí jeho současník největší – a to samotný římský císař. Bohužel zrovna dokladů o vztahu těchto dvou mužů se příliš nedostává. Je jisté, že Rudolf II. prokazoval Kelleymu přízeň, rozhodně větší než Johnu Dee, který císaře příliš neoslovil. Podle Ivana

²⁹ Fenton, E.: The Diaries, str. 233.

³⁰ „I saw the divine water, by the demonstration of the magnificent master and my incomparable friend Mr. Ed. Kelly...“ Tamtéž, str. 236.

³¹ Tamtéž, str. 175.

Sviták s ním Rudolf dokonce trávil celé noci v alchymistické laboratoři. Toto tvrzení se mi však zdá poněkud „*přitažené za vlasy*“.³²

Dále je pro nás zajímavé mínění kronikáře Václava Březana. Ten se sice s Kelleyem osobně nesešel, nicméně byl tento správce archivu a knihovny Rožmberků znalcem daného prostředí a tudíž i jeho názory jsou pro celkový dojem podstatné. Je znám jeho negativní vztah k alchymii, takže není nic překvapivého na tom, že stejně záporný postoj má i ke Kelleymu. Jeho alchymické umění hodnotí jako „*víc zchytralé než pravdivé*“.³³ Je však také na místě podotknout, že podobnými vizitkami počastoval více průkopníků této vědy.

Také v Pamětech Mikuláše Dačického z Heslova figuruje jméno Kelley. Ani Dačický, který byl shodou okolností stejně starý jako náš alchymista, na něj nepěje zrovna chvalozpěvy. Jeho slova jsou stručná a výstižná: „*Nějaký šantročnick, Němec, cizozemec, nepovědomo odkud dostav se do Čech, právě se být umělým alchymie, totiž zlata dělání, veda sobě slavně a po pansku, v seznámení i vrchním vešel, kteříž většího bohatství žádostivi byli a na alchymii nakládali, ale zmejeni jsou. Nebo ten šejdíř nabyv v provozování té alchymie nemálo a nic žádnému nedavše, dal se na utíkání, do vězení dán jest.*“³⁴ S Kelleyho původem se autor těchto slov zmýlil, což může také dokládat jeho nezájem o alchymii a její stoupence, neboť Edward byl přeci znám jako Engellender, což zjevně Dačickému uniklo.

V předcházejících řádcích jsem se pokusila shrnout jednotlivé přístupy autorů současných i minulých k osobě jednoho pozoruhodného alchymisty. Někteří mlčí, jiní jsou neutrální, většina kritizuje... Záblesky chvály jsou jen sotva patrné. Přeci

³² Svíták, I.: Hledání, str. 24.

³³ Březan, V.: Životy posledních Rožmberků, Praha 1985, str. 360 – 361.

³⁴ Dačický z Heslova, M.: Paměti, Praha 1996, str. 140.

však existuje jeden neochvějný pilíř v nemilosrdném oceánu, který se snaží za každou cenu uhájit čest Edwarda Kelleyho. Tímto pilířem není nikdo jiný než Ivan Sviták. Na závěr této kapitoly přikládám proto, spíše pro usmání, jeho vlastnoruční rehabilitaci:³⁵

*Pravdivá a věrná zpráva
o opožděném rehabilitačním řízení
pana Edwarda Kelleye z Imany, rytíře království českého, chymikusa
Jeho Milosti Císařské,
Rudolfa II., z boží milosti krále českého a císaře svatě říše římské,
irského alchymisty a sporného filosofa,
magistra farmaceutických umění a paracelsiánského lékaře,
zvěda královny anglické panny Alžběty,
okultního mága a tajného člena Bratrstva růžového kříže,
fámuluse čarodějů londýnských a oxfordských,
neoplatonského hermetika a objevitele záhadných knih,
autora spisu o kameni mudrců,
mistra transmutací proměňujících kovy ve zlato,
odvážného vojáka a císařova intimusa,
vlastníka magického krystalu zjevujícího věci minulé i budoucí,
vynálezce Worcesterské omáčky,
nespravedlivě obviněného vězně, jenž unikl z kobek křivoklátských,
znalce magického prášku a tajemství rostlin amerických divočů,
vlastníka mnoha domů v Praze a v Jílovém,
držitele deskového panství novolibeňského a podílu na jílovských zlatých dolech,
objevitele elixíru života a nápojů lásky,
mistra diplomatických intrik v Polsku,
muže jenž měl být unesen dánským vyslancem,
zakladatele sexuální komuny v Třeboni,
otce pražské Sapho, panny Alžběty Jany Westonové,
vzoru pro literární zpracování Fausta,
přítele proslulého doktora Johna Dee,
ozdoby dvora pana Viléma z Rožmberka,
pana Olbrachta Laskiho a krále polského Štefana Bátoryho,
věštce tajemství budoucnosti z amerického černého krystalu,
důvěrníka anděle Uriele a dívky Madimi,
leč i muže oddaného neplechám a alotriím,
ba i hříšným moresům pohanským o nichž ani mluvíti nelze,
návštěvníka veřejných domů malostranských a spířara nad spířary,
královského dodavatele aquavitu,
excentrika, bohémaa člověka nekonečných schopností,
jenž se po čtyřech stoletích dočkal*

³⁵ Sviták, I.: Hledání, str. 127 – 129. Je vidět, že Svitákova fantazie při charakteristice Kelleyho nezná mezí.

*spravedlnosti díky nezávislým soudcům,
panu Vilémovi Svitákovi z Landštýna, hejtmanu Nového Města Pražského,
rady JMC,
a panu Vasilu Katynovi z Chika,
jenž prozkoumal skutkovou podstatu obvinění,
polehčující okolnosti Kelleyova života
a vynesl rozsudek dějin jímž byl*

***pan EDVARD KELLEY Z IMANY plně rehabilitován,**
uveden do svých práv, proslaven na věčné časy jako občan pražský a rytíř
našeho slavného království,
kde hledal a našel kámen mudrců,
protože moudrost je doma jen v království Bohémů.*

4. O životě Edwarda Kelleyho

Vyprávění o Edwardu Kelleym není opravdu procházka růžovou zahradou. Jak již vyplývá z předchozích stránek, život tohoto alchymisty skrývá řadu otazníků, dá se dokonce říci, že nevíme s jistotou téměř nic. Přesto si myslím, že je tento muž natolik zajímavý, že si určitě zaslouží, abychom se pokusili dostat přes mezery a nejasnosti v pramenech a vrátili se spolu s ním do šestnáctého věku, kdy Kelley žil a přesvědčoval své okolí, že zná tajemství kamene mudrců.

4.1 Mládí v Anglii a polská dobrodružství

Hned v úvodu je třeba říci, že toto období nechci rozebírat do velkých podrobností, jednak proto, že by to vyžadovalo hlubší analýzu zejména anglických pramenů, kterých se však k této etapě Kelleyho života příliš nedostává, ale také proto, že tato práce je věnována především jeho působení v Čechách.

Edward Kelley se narodil roku 1555 v anglickém Worcesteru. Pravděpodobně však jeho jméno znělo Talbot a přízvisko Kelley přijal až později. Pod jménem Talbot se pak také představil v Mortlaku Johnu Dee,¹ ale nepředbíhejme. K Edwardově životě v Anglii se vztahuje řada pověstí a fám. Je pravděpodobné, že po určitou dobu pracoval jako lékárnický pomocník a odtud také pramení určité jeho znalosti. Někteří autoři tvrdí, že působil jako asistent mága a matematika Thomase Allena a dokonce chvíli studoval v Oxfordu.² V užívání slovíčka „možná“ budeme pokračovat i dál. Často se totiž píše o tom, že Kelley nosil dlouhé vlasy,

¹ Fenton, E.: The Diaries of John Dee, Charlbury 2000, str. 27.

² Hovoří o tom např. Edward Fenton, i když dodává, že tyto informace nejsou nijak podloženy. Tamtéž, str. 333.

neboť pod nimi skrýval nemilou skutečnost – uřezané uši. Zápletka jako vystřižená z románu. K této události mělo dojít patrně za padělání listin, když pracoval jako obecní písař v Lancasteru.³ Pokud můžeme brát tuto domněnku za relevantní, dá se předpokládat, že právě v této době si změnil jméno, aby se zbavil ostudy. Jeho kroky možná směřovaly kamsi k Walesu, to není podstatné. Podstatná však je jiná věc, říká se, že právě na cestách různými podhorskými vesnicemi objevil jakýsi starodávný alchymický rukopis, který údajně pocházel z hrobu nějakého biskupa a také dvě koule s práškem (snad bílým a červeným). Tento „poklad“ mu měl ukázat cestu k úspěšné transmutaci. Jedná se zřejmě jen o legendu a každý autor ji také vypráví po svém.⁴ Důležité ale je, že se tato pověst s Kelleyem nesla dál a že ji možná uvěřil i velký učenec dr. John Dee. Netvrdím, že tomu bylo přesně tak, nicméně něčím musel mladý Edward muže takového věhlasu, jakým Dee byl, ohromit. K jejich prvnímu setkání se ještě dostaneme, napřed bychom se ale měli blíže podívat právě na Johna Dee.

Narodil se 13. června 1527⁵ v Londýně a zemřel 26. února 1609 na stejném místě. Je znám jako matematik, astronom, alchymista, bibliofil, jeden z nejvzdělanějších mužů 16. století.⁶ I jindy kritikou nešetřící Václav Březan jej zmiňuje jako „muže učeného“.⁷ Byl majitelem snad nejlepší vědecké knihovny v Evropě, počtem svazků ji nemohli konkurovat ani knihovny v Oxfordu či Cambridgi.⁸ Působil jako dvorní astrolog královny Alžběty I. a měl tudíž styky

³ „...Urkunden verfälscht zu haben, und mit abschnittenen Ohren fortgejagt.“ („...padělal listiny a s uřezanýma ušima zmizel.“) Schmieder, K. CH.: Geschichte der Alchemie, München-Planegg 1927, str. 302.

⁴ „Kelley tehdy přišel ke svému budoucímu pánu, Johnu Dee, s jakýmsi okultními knihami a s podivným červeným a černým práškem, který prý byl ukraden v rozbořeném klášteře za Jindřicha VII., za britské reformace.“ Sviták, I.: Hledání kamene mudrců, Rehabilitace pana Edwarda Kelleye, Praha 1991, str. 18–19.

⁵ Byl tedy o 25 let starší než Kelley.

⁶ Evans, R. J. W.: Rudolf II. a jeho svět, Praha 1997, str. 262.

⁷ Březan, V.: Životy posledních Rožmberků, Praha 1985, str. 239.

⁸ Knihovna byla později zničena, naštěstí se zachoval alespoň její katalog. Viz. Roberts, J. - Watson, A.G.: John Dee's library catalogue. London 1990.

s významnými osobnostmi té doby. Napsal také řadu děl, např. *Monas Hieroglyphica*, které věnoval císaři Maxmiliánovi II.

Edward Talbot zaklepal na dveře Deeova domu v Mortlaku u Londýna v sobotu 26. března 1582 krátce před polednem.⁹ Dee popisuje tuto událost ve svém deníku: „*Jakýsi Mr. Edward Talbot přišel do mého domu a byl ochotný a žádostiv vidět nebo předvést něco ze spirituální praxe...*“¹⁰ Na Kelleyho nabídku odvětil Dee, že by ve svých filosofických studiích uvítal pomoc prostřednictvím andělů, neboť již dlouho sháněl správné médium. Zde je tedy počátek jejich známých „andělských rozhovorů“. K jednomu takovému došlo hned při onom prvním setkání. Vše se dělo prostřednictvím jistého zarámovaného kamene, zřejmě magického zrcadla. Dovolím si malou ukázkou:

Dee: „*Jsi jeden z těch,*“ říkám já, *John Dee,* „*kteří jsou odpovědni tomuto Kameni?*“

Uriel: „*Jsem.*“

Dee: „*Je zde ještě někdo kromě tebe.*“

Uriel: „*Michael a Raphael. Ale Michael je velitel v našem díle.*“

...

Dee: „*Co mám nebo musím udělat, abych spatřil Michaela, tohoto požehnaného anděla?*“

Uriel: „*Vyvolat naši přítomnost upřímností a pokorou. Anchora, Anachora a Anila nelze vyvolat do tohoto Kamene.*“¹¹

Takovéto rozhovory s anděly byly téměř na denním pořádku. Vraťme se však k otázce, jak je možné, že se Kelleymu podařilo získat si důvěru tak vzdělaného a

⁹ Schmieder tvrdí, že Dee byl Kelleyho starý přítel, toto mínění se však podle všech údajů nezakládá na pravdě. Viz Schmieder, K. Ch.: *Geschichte.*, str. 303.

¹⁰ „One Mr. Edward Talbot came to my house, and be willing and desirous to see or show something in spiritual praktice...“ Fenton, E.: *The Diaries*, str. 27.

¹¹ Z angl. orig., viz tamtéž, str. 28.

úspěšného muže. Bylo již naznačeno výše, že právě od okamžiku, kdy dr. Dee spojil své kroky se svým novým médiem, utrpěla jeho kariéra velkou újmu. Už navždy bude jeho jméno spojeno s nechvalně proslulým Engelenderem. John Dee se snažil nalézt odpovědi na zásadní otázky lidské existence, chtěl dosáhnout všeho vědění. Doufal, že klíč k němu najde právě s pomocí andělů. Někteří tvrdí, že se jedná o pošetilost starého muže,¹² já bych v tom ale přece jen také hledala odraz doby, ve které žil. I přes veškerou jeho učenost i rozsáhlou knihovnu stále mohl věřit v cosi nadpřirozeného. I když je pravda, že čím více se andělskými rozhovory zabýval, tím více jimi byl posedlý. Edward Kelley tedy prostě jen přišel ve správný čas a svým vystupováním dovedl Deea oslovit. Není přece samo sebou, že si získal na delší dobu přízeň také Rudolfa II. a Viléma z Rožmberka.

Kelley tedy vstoupil do služeb Johna Dee a přestěhoval se do Mortlaku. Pravidelně roku 1583 se Edward oženil, chceme-li však psát o jeho manželce, opět narazíme na nejasnosti. Podle mne si vzal asi dvacetiletou Joan (či Johannu) Cooper a ta byla také jeho první a poslední manželkou. S rokem svatby by neměl být problém, John Dee se o ní sice v svém deníku nezmiňuje, ale první záznam o Kelleyho ženě si zapsal 29. dubna 1583.¹³ Neuvádí však její jméno. Později ale píše, že její bratr se jmenuje Edmond Cooper,¹⁴ což potvrzuje mou domněnku. Hovořím o tom proto, že u některých autorů se lze dočíst, že se Kelley oženil později v Třeboni s vdovou Westonovou z Mostu.¹⁵ Podle Ivana Svitáka je pravděpodobné, že „Eduard Kelley je zaměňován s Tomášem Kelleyem,¹⁶ který se opravdu v Třeboni oženil, ale nevzal si žádnou paní

¹² V té době mu bylo 54 let, což se v tenkrát pokládalo za vysoký věk.

¹³ Fenton, E.: *The Diaries*, str. 76.

¹⁴ Tamtéž, str. 235.

¹⁵ Např. Honc, J.: *Život Edwarda Kelleye z Imay*, in: *Heraldika a genealogie* 1982/2, str. 92.

¹⁶ Thomas Kelley je bratr Edwarda Kelleyho.

Westonovou, ale neteř korupčního politika Jindřicha z Písnice.¹⁷ Ještě se můžeme ptát, jak vznikla zrovna domnělá paní Westonová. Jedná se zřejmě o spojitost s prvním manželstvím paní Johanny, kdy byla provdána za Francise Westona, s nímž měla dceru Alžbětu, která později působila jako básnířka, známá pod jménem Vestonia.¹⁸ Pro úplnost je třeba dodat, že John Dee byl od roku 1578 ženat s Jane Dee, rozenou Fromond.¹⁹

Myslím, že je na čase pomalu přikročit k tomu, proč v září 1583 oba muži opouští Anglii. Stojí za tím sieradský vojvoda Albrecht Laski. Tento šlechtic měl velké ambice stát se polským králem, ale zajímal se také o alchymii. Právě k němu vstoupili Dee a Kelley do služby. Je zajímavé, že Kelley pobíral jednou takový plat než jeho kolega, 400 tolarů ročně.²⁰ Že by jeden z dokladů, že byl Kelley z této dvojice brán jako ten váženější? Zvláštní, vzhledem k Deeově věhlasu. Ale k této problematice se ještě dostaneme. Jisté je, že 21. září 1583 oba i s rodinami opustili spolu s Albrechtem Laskim anglickou vlast.²¹ Jejich dlouhé putování Evropou ponechme stranou, do polského Krakova se dostali v březnu dalšího roku. Ani v Polsku však naši „mágové“ zřejmě nenalezli, to co hledali, navíc jejich ochránce Laski se prý utápěl v dluzích.²² Kelley si také později stěžuje, že mu řádně neplatí za jeho služby, a kritizuje ho za jeho minulý život a bezbožné chování.²³ Dee a Kelley se tedy rozhodli směřovat své kroky na místo, kde své útočiště našla řada alchymistů i rozličných šarlatánů – do Čech.²⁴

¹⁷ Sviták, I.: Hledání, str. 47.

¹⁸ Viz např. Ivan Sviták, tamtéž, str. 47 nebo Toufar, P.: Deváté setkání s tajemstvím: Osudy alchymistů, John, Edward a Bavor, Třebíč 2006, str. 139.

¹⁹ Fenton, E.: The Diaries, str. 324.

²⁰ Tamtéž, str. 103.

²¹ Sviták přikládá poznámku, že prochají před věřiteli. Sviták, I.: Hledání, str. 22.

²² Např. Toufar, P.: Deváté setkání., str. 37.

²³ Fenton, E.: The Diaries, str. 178.

²⁴ Laski jim snad dal na cestu doporučující dopisy. Viz Sviták, I.: Hledání, str. 22.

4.2 Kelley a Dee v Čechách

Po osmi dnech cesty kočárem přijeli John Dee, Edward Kelley a jeho bratr Thomas do Prahy.²⁵ Stalo se to ve čtvrtek 9. srpna 1584 ve tři hodiny odpoledne. Ubytovali se v domě Tadeáše Hájka z Hájku nedaleko Staroměstského náměstí. Některé podstatné okolnosti nemá ani Dee v deníku zapsány přesně, za to například dopodrobna líčí, jak se Kelley opil a co všechno při tom ztropil.²⁶

Samozřejmě, že první starostí po příjezdu do Prahy bylo, zda je přijme císař Rudolf II. Dee si mu tedy dovilil poslat dopis, ve kterém se jej snažil přesvědčit, o neuvěřitelných okolnostech, které je svedli dohromady. Píše, že on jako mladý muž sloužil třem císařům (Karel V., Ferdinand I. a Maxmilián II.) a že Rudolf je tedy čtvrtý, stejně jako je počáteční písmeno jeho příjmení v abecedě.²⁷ Nabídl mu svou službu „*v čemkoli může být užitečný tak velkému císaři.*“²⁸ Audience u Rudolfa II. se poté zásluhou španělského vyslance Guilléna de San Clemente uskutečnila 3. září a účastnil se jí pouze John Dee, nikoli také Kelley, jak některé zdroje milně uvádějí.²⁹ Pravda však je, že tento učenec císaře vůbec nijak neoslovil, spíše naopak. John Dee se s ním totiž celou dobu bavil o svém poslání, které mu sdělují jeho andělé, a dokonce si dovilil jej kárat: „*Anděl boží se mi zjevil a káral Tě za Tvoje hříchy. Pokud mne vyslyšíš a uvěříš mi, budeš slavit úspěchy. Pokud mne nevyslyšíš, Pán, Bůh, který stvořil nebesa a zemi (díky kterému dýcháš a máš svou duši), namíří svou nohu na Tvá prsa a skopne Tě střemhlav z Tvého trůnu.*“³⁰ Byla to tudíž první a zároveň poslední audience, které se Deeovi dostalo. Proto se mi příliš nezdá tvrzení Josefa Svátka, že byl tento jmenován dvorním

²⁵ Jejich manželky patrně dočasně zůstaly v Krakově.

²⁶ Fenton, E.: *The Diaries*, str. 140 – 141.

²⁷ Tamtéž, str. 138.

²⁸ Tamtéž, str. 138.

²⁹ Např. Svátek, J.: *Anglický alchymista Kelley v Čechách*, in: *Obrázky z dějin českých I.* Praha 1891, str. 139.

³⁰ Z angl. origin., Fenton, E.: *The Diaries*, str. 143.

alchymistou po údajné úspěšné transmutaci rtuti ve zlato a že mu Rudolf daroval nějaké zázračné zrcadlo a zázračný kámen.³¹ Dee sám sice píše, že mu císař jeho slova uvěřil a slíbil mu své doporučení a ochranu,³² ale může se také jednat o snahu poněkud poupravit skutečnost k lepšímu anebo se panovník takto opravdu zachoval, ale spíše ze slušnosti. Uvádí se, že císaři se daleko více zalíbil Kelley, který zřejmě pochopil, že to, co Rudolf chce, je spíše výroba zlata. O tu se také prý úspěšně pokusil v Hájkově domě roku 1586, alespoň o tom hovoří zpráva filosofa Daniela Senerta: „...jednou kapkou rudého elixíru proměnil ve zlato libru živého stříbra.“³³ Místo stříbra ale měla být pravděpodobně rtuť, do které se Kelleymu zřejmě podařilo vpašovat zlato.

Zde bych se krátce zastavila u toho, jak to vlastně bylo s jeho alchymistickými dovednostmi. Již jsem hovořila o tom, že se něčemu mohl přiučit, když pracoval jako lékárnický pomocník, a jistě měl i nějaké teoretické znalosti, neboť bez nich by neměl šanci obstát. Podle Ivana Svitáka také ovládal například zmiňovanou techniku diploze – tedy ředění zlata.³⁴ Tou zajisté mohl přesvědčit řadu osob o svém „umu“ a spolu s trochou šikovnosti a špetkou podvodu bylo kouzlo na světě.

John Dee se tedy později, zřejmě když zjistil, že Rudolf si z jeho kázání zas tak moc nedělá, rozhodl pro další mise po Evropě. Nejprve byli s Kelleyem v Krakově na konci roku 1584 a o rok později se spolu s Thomasem Kelleyem jako sluhou vydali do Nymburka, odkud plánovali cestu do Vratislavi, z té však později sešlo.³⁵ Poté jejich kroky směřovaly do Polska znovu. Zde bych ráda vyslovila domněnku, že vlastně iniciátorem těchto cest byl Kelley, neboť Dee naslouchal

³¹ Svátek, J.: Anglický alchymista, str. 140.

³² Fenton, E.: The Diaries, str. 144.

³³ Vágner, P.: Nejen v čase mandragory, Praha 1992, str. 18.

³⁴ Sviták, I.: Hledání, str. 30.

³⁵ Fenton, E.: The Diaries, str. 171 – 173.

svým andělům a když mu řekli, aby jel do Krakova, učinil tak. A andělé přece k Deeovi hovořili prostřednictvím jeho média – tedy Kelleyho. Narážím konkrétně na jedno zvěstování anděla Michaela: „*Polsko na Tebe čeká...*“³⁶ Každopádně oba muži trávili jarní měsíce roku 1585 v polském Krakově. Měli možnost zde hovořit s králem Štěpánem Báthorym, kterého se podobně jako Rudolfa snažili přesvědčit, že jsou prostředníci andělů, kteří chtějí napravit svět: „*Tvoje hříchy jsou sečteny a znásobeny v nebesích. Ale pokud se vzdáš své bezbožnosti, pokud se ozdobíš slušností a vypudíš zapáchající malomocenství z Tvých prsou, ponechám stranou můj hněv a Tvé zbývající dny budou ukotveny v síle.*“³⁷

Po návratu do Prahy se karty obrací proti nim. Podařilo se jim znepřátelit si papežského nuncia Germania Malaspina. Ten kritizoval nárůst hereze a žádal o radu, jenže po rozhovoru s oběma mágy, usoudil spíše, že jsou ve spojení s ďáblem. Vždyť Kelley si před ním dovolil kritizovat nešvary církve a to se Malaspinovi jistě nelíbilo. Píše se také, že v pozadí intrik proti těmto Angličanům stál stoupenec papežského dvora Jiří Popel z Lobkovic.³⁸ Nejasná je úloha heretika Francesca Pucciho, se kterým se seznámili v Polsku. Začal se zajímat o jejich andělské konverzace, je však také možné, že to tenhle bývalý florentský kněz takřikajíc „hrál na obě strany“.³⁹

Nad Kelleyho a Deeovým působením v Čechách se pomalu začala zatahovat mračna. Další papežský nuncius Filippo Sega píše ve své zprávě: „*John Dee (...) a jeho druh jsou na tomto dvoře už delší dobu a pracují na tom, aby zplodili nový*

³⁶ Tamtéž, str. 176.

³⁷ Z angl. origin., tamtéž, str. 179.

³⁸ Evans, R. J. W.: Rudolf II., str. 267.

³⁹ Po té, co se Pucci pokusil o návrat ke katolické církvi, byl inkvizicí odsouzen a popraven, snad roku 1597. Fenton, E.: The Diaries, str. 338.

*blud, neřkuli kacírství; císaři a celému dvoru jsou dobře známi.*⁴⁰ Stížnosti se množili a Lobkovic prý také císaři napovídal, že mu John Dee usiluje o život.⁴¹ Tak se tedy stalo, že byl anglický učenec i s celou rodinou na jaře 1586 Rudolfem vyhoštěn „z Prahy a následně ze všech jeho království, vévodství a zemí.“⁴² Václav Březan líčí celou událost takto: „4. junii Joannes Dee, muž učený, byv s manželkou a dítkami a tovaryši svými vypovědín od císaře z Čech jedním legáta papežského, do Němec k Erfurtu táhnouti míniv, dostal se do Loun, odtud k Anaberku, nazejtří pak předse dále do Němec. Ale když v Erfurtu v nebezpečství byl, do Rothy dostal se mezi lutheriány, když fedruňku a lásky u Římanů nemohl užítí. Příčina vypovědění byla nějaké omluvení ho u císaře, jakož by černokněžníkem byl, měv k tomu proti sobě velikého nepřitele pana Jiřího z Lobkovic, nejvyššího hofmistra.“⁴³ Dee ovšem uvádí, že s ním Čechy musel opustit i Kelley.⁴⁴ Každopádně se on i jeho kolega vydali na konci května 1586 do Erfurtu.

V této chvíli je potřeba uvést na scénu muže, který ovlivnil další osudy Kelleyho a Deea, Viléma z Rožmberka. Právě s ním přišli ještě za pobytu v Čechách do styku. Vilém s nimi navázal přátelský vztah a nechal si od Deea radit v některých zásadních otázkách, například, zda se má oženit.⁴⁵ Dokonce Angličanům nabídl možnost bydlení v jeho domě na Hradčanech.⁴⁶ Po jejich vyhoštění se jich také u císaře zastával a ten mu řekl, že takovému nátlaku papežského nuncia i

⁴⁰ Evans, R. J. W: Rudolf II., str. 267.

⁴¹ Např. Toufar, P.: Deváté setkání., str. 54.

⁴² Fenton, E.: The Diaries, str. 193.

⁴³ Březan, V.: Životy, str. 329 - 332.

⁴⁴ Fenton, E.: The Diaries, str. 196.

⁴⁵ V roce 1587 se Vilém z Rožmberka oženil s Polyxenou z Pernštejna.

⁴⁶ Josef Svátek uvádí, že Dee byl znepokojen Kelleyho prostopášným životem a tudíž ho doporučil Vilémovi. Viz. Svátek, J.: Anglický alchymista, str. 140. Toto tvrzení se mi nezdá pravděpodobné, jednak proto, že Dee by se v této době jen stěží chtěl zbavit pomocníka, a také proto, že do Rožmberkových služeb pak vstoupili spolu. Čímž nepopírám, že Deeeovi některé Kelleyho excesy v chování vadily.

samotného papeže nešlo odolat.⁴⁷ Přesto se mu pro ně podařilo vymoci u panovníka povolení vrátit se do Čech, a to na jeho jihočeské panství. Tak se také stalo a 14. září přijeli tito vážení hosté do Třeboně.⁴⁸ Podle Březana však „*ten učený člověk Dee byl na Třeboni v ochraně pana vladaře; a tak se tomu rozumí, že i ta příčina byla, proč císaře proti panu vladaři popudili.*“⁴⁹ Názor, že císař byl rozhněván tím, že Rožmberk poskytl oběma Angličanům útočiště, nalezneme i jinde.⁵⁰ Je pravda, že tito dva přední mužové českého království se neměli zrovna v lásce, nicméně bych věřila, že Rudolf povolil návrat už jen proto, že sám třeba tak úplně nevěřil nařčením, která byla proti alchymistům⁵¹ vznesena. Navíc Kelley si bude v brzké době užívat jeho přízeň.

Zastavme se nyní u pobytu na třeboňském panství, neboť se nejednalo jen o nějakou přechodnou stanicí, pánové zde našli své další působiště a ve Vilémovi z Rožmberka šlechtného mecenáše. Kelley a Dee patřili k vzácným hostům na třeboňském zámku a tomu také odpovídalo jejich postavení na této rezidenci. Obývali zde jihozápadní křídlo „hořejšího“ zámku, přičemž Kelleymu náleželo první patro, Deeovi patro druhé a přízemí bylo přisouzeno služebnictvu. Každý z nich měl k dispozici osm velmi dobře zřízených pokojů.⁵² Aleš Stejskal si správně pokládá otázku, „*do jaké míry odpovídá ,vertikální‘ rozvrstvení prostoru běžnému dělení na aristokratických rezidencích, v nichž (téměř) vždy (v pozdně*

⁴⁷ Fenton, E.: *The Diaries*, str. 198.

⁴⁸ Tamtéž, str. 203.

⁴⁹ Březan, V.: *Životy*, str. 334.

⁵⁰ Např. Toufar, P.: *Deváté setkání*, str. 57.

⁵¹ Označení alchymisté je možná trochu zavádějící, neboť Dee v té době zřejmě žádnou praktickou alchymii neprovozoval, každopádně v oblasti alchymie byl také vzdělán, proto si dovoluji použít tento výraz.

⁵² Stejskal, A.: *Třeboňský zámek na sklonku vladařství Viléma z Rožmberka jako „intelektuální“ manýristické centrum na jihu Čech*, rukopis (nestr.). Autorovi děkuji za laskavé zapůjčení dosud nepublikovaného textu. Obrázek o postavení obou Angličanů si můžeme udělat i z dochovaného inventáře z roku 1591. V Edvardových pokojích nalezneme mimo jiné také „klavikordium, klec na papouška, figuru z hedvábí a z strun udělanou nebo almaru s rozličnými sklenicemi a vodami zamknutou a spečetěnou.“ Posledně jmenovaný kus nábytku zřejmě sloužil k uschování různých alchymických pomůcek. Viz SOA Třeboň, Velkostatek Třeboň, sign. I B 6 I 8.

renesančním období) zaujímá přízemí služebnictvo a ‚provozní zařízení‘, patro ‚mužský‘ (tedy řídicí) element, zatímco další patro obývá (podřízený) prvek aristokratické společnosti – tedy manželky aristokratů a jejich fraucimor.“⁵³ Pokud by byl tento předpoklad správný, opět by to ukazovalo na skutečnost, že Edward Kelley byl ten váženější z obou mužů. Měl přece na Třeboni i svou vlastní laboratoř.⁵⁴ Navíc zmiňované služebnictvo nebylo rožmberské, ale označuje se jako „čeládka páně Edvardova“⁵⁵. Nabízí se otázka, čím si tento alchymista dovedl vydobýt postavení, jakého se mu dostávalo. Proč zrovna on byl ten „lepší“ z naší dvojice?

Jak dosáhl Kelley úspěchů u císařského dvora ponechme zatím stranou, čím ale oslovil Viléma? Již bylo naznačeno, že měl rožmberský vladař touhu zplodit následníka trůnu, což se však stále nedařilo. Naděje tedy vkládal do nějakého zázračného léku a právě ten mohl při svých pokusech Kelley objevit. To byly jistě vidiny, které Viléma lákaly více než andělské rozpravy, které samozřejmě pokračovaly i na Třeboni. Nelze však říci, že by byl John Dee nějaké páté kolo u vozu. Právě od něho očekával Rožmberk odpovědi na otázky, kterého trápily, ať už se jednalo o záležitost polského trůnu nebo alchymisty samé. „*Jak se mám zachovat, kdyby císař chtěl mě o polských záležitostech zkoumatí nebo kdyby na mě podezření uvalil?*“ či „*Co si mám počít, když císař nebo papež bude usilovat, abych vás pronásledoval nebo uvěznil?*“⁵⁶ Na tyto a podobné otázky měl Dee s pomocí hvězd a andělů odpovídat.

Skutečně existují zmínky, že Kelley na Třeboni prováděl své alchymické pokusy. V Deeově deníku najdeme hned u 5. října 1586 znak pro transmutaci

⁵³ Stejskal, A.: Třeboňský zámek (nestr.).

⁵⁴ O Kelleyho laboratoři viz tato práce, str. 27.

⁵⁵ Stejskal, A.: Třeboňský zámek (nestr.).

⁵⁶ Vágner, P.: Nejen v čase mandragory, Praha 1992, str. 19. Odpovědi Johna Dee se bohužel nezachovaly.

zlata a iniciály E.K.⁵⁷ Dále hovoří například o tom, že doručil Kelleymu požadovanou rtuť, že se šel podívat na jeho destilaci a také, že mu Engellender předvedl „božskou vodu“.⁵⁸ Edward předváděl transmutace i před publikem, patrně aby zvýšil svou prestiž. Při jedné takové byli přítomni Edward Garland, posel ruského cara, a jeho bratr Francis, před kterými Kelley „předvedl veřejnou demonstraci filosofického kamene.“⁵⁹ Oba také kousek zlata dostali. Skepticky, ale přece, hovoří o Kelleyho alchymické činnosti Václav Březan: *„...tak poznamenáno rukou někdy dobré a vzácné paměti pana Viléma z Rožmberka: ‘Toho dne vsazeno do díla a začato od písaře třeboňského, nebo pan Edwardus písaři dal, tincturam aby dělal.’ Než co tingováno, zlato-li či stříbro a jak mnoho, nenacházím, a s jakým užitkem, ale sotva nebyl-li to podvod.“*⁶⁰ Lékař Carl Wideman píše Vilémovi z Rožmberka o zhotovení ohnivzdorného tyglíku pro Kelleyho.⁶¹ Toto všechno jsou tedy doklady nějaké alchymické činnosti.

Jak jsem již uvedla, Kelley samozřejmě nepůsobil jen na Třeboni, ale také v Praze. První zmínka o alchymistově návštěvě Prahy se v deníku nachází ve dnech 25 - 30. října 1586, přičemž se pochopitelně nemůžeme na tyto záznamy s určitostí spolehnout. Je také zajímavé, že tento pobyt v hlavním městě musel být vzhledem k časovému intervalu velmi krátký. Jisté je, že do Prahy jezdil Kelley vcelku často, je však škoda, že Dee nepopisuje, za jakým účelem. Zřejmě se při pobytech ve „stověžaté matičce“ zdržoval v Rožmberském paláci na Pražském hradě. Patrně v té době si pomalu získával přízeň císaře a stal se jeho dvorním alchymistou. Josef Svátek hovoří o jakési úspěšně provedené zkoušce,

⁵⁷ Fenton, E.: The Diaries, str. 203

⁵⁸ Z angl. origin., tamtéž, str. 230 - 236.

⁵⁹ Tamtéž, str. 204. Odehrálo se to v prosinci roku 1586.

⁶⁰ Březan, V.: Životy, str. 345.

⁶¹ SOA Třeboň, Cizí rody – z Rožmberka, sign. 25.

pak prý Kelley trávil v laboratoři celé dny a noci.⁶² Ivan Sviták dokonce tvrdí, že ho Rudolf oslovoval důvěrně Eduarde.⁶³

Během pobytu Angličanů v Třeboni se odehrála i scéna, kterou bychom snad mohli nazvat humornou. Mám na mysli jejich výlet kočárem na hráz rybníka. Tuto událost líčí barvitě rožmberský úředník Bartoloměj z Fliesenbachu: „...*včerejšího dne taky do vobory Vaší Milosti vézt se dali a na sádkách Vaší Milosti se zastavili a ryby na udice chytali. V tom poručili, aby kočí jejich s vozem obrátil. On, jsouce pod truňkem, chtíc obrátiti, převrhl s tím vozem do sádky, předně koní i kočí všecko se to dolu spadalo...*“ Březan to vše okomentoval slovy: „*Kunstlíři, škoda že se neztopili.*“⁶⁴

To však není jediná příhoda „našich alchymistů“, která v Třeboni vzbudila rozruch. Uskutečnila se tam také jedna svatba ale ne jen tak ledajaká. Hlavními aktéry totiž byli Edward Kelley, Johanna Kelleyová, John Dee a Jane Deeová. Jedná se o událost, kterou můžeme vyčíst z Deeova deníku a která poněkud vzbuzuje rozpaky. Opět se mělo jednat o výsledek našeptávání andělů, Edward Fenton se domnívá, že si Kelley to vše vymyslel, aby na sebe znovu upoutal pozornost, protože se bál, že ho jako médium nahradí Deeův syn Artur, nebo chtěl s andělskými rozhovory už skončit a doufal, že tato vize Deea odradí.⁶⁵ Výsledek si můžeme přiblížit ukázkou z deníku: „...*v sobotu třetího května roku 1587 já John Dee, Edward Kelley a naše dvě ženy jsme se zavázali Bohu a jemu také upsali k uchovávaní nerozlučitelné a nedotknutelné jednoty, lásky a přátelství mezi námi čtyřmi a všechny věci mezi námi, aby byly společné, jak Bůh různými prostředky chtěl, abychom dělali. Necht' se tak stane ke cti, chvále a slávě Boží, ve víře a*

⁶² Svátek, J.: Anglický alchymista, str. 142.

⁶³ Sviták, I.: Hledání, str. 24.

⁶⁴ SOA Třeboň, Velkostatek Třeboň, sign. I B 6 W gama 5.

⁶⁵ Fenton, E.: The Diaries, str. 209.

*poslušnosti. Amen.*⁶⁶ John Dee to celé nazval „*doctrine of marital cross-matching*“,⁶⁷ tedy jakousi doktrínou manželského propojení.

K oné události se váže ještě jedna zajímavá hypotéza, podle níž paní Deeová v době těchto „experimentů“ otěhotněla a tudíž její syn Theodor by mohl být synem Kelleyho, který toužil pod dítěti.⁶⁸ Pokud chceme hovořit o Kelleyho potomcích, narazíme opět na problém. Již byla řeč o nevlastní dceři Vestonii, ale co dál? Měl Kelley vůbec nějaké vlastní dítě, pokud jím nebyl Theodor, narozený paní Deeové? Některé zdroje uvádějí, že měl syna Adama,⁶⁹ dále se můžeme dočíst, že měl s Johannou syna Jana Adama⁷⁰ nebo že měl syna, Jana Františka, kterého ovšem také vyženil.⁷¹ Je jasné, že jde jen stěží odpárat otazník okolo Kelleyho potomstva, mohu jen podotknout, že deník o žádných jeho dětech nehovoří. Zbývá uvést, že John Dee byl zasloužilým otcem, jeho manželka Jane mu porodila celkem osm dětí (Artur, Katharin, Rolland, Michael, Theodore, Madimia, Francys a Margaret).⁷²

Nyní bych se ráda věnovala otázce, která je vlastně klíčová pro náhled na působení Angličanů v Čechách. Existuje totiž řada domněnek, že Kelley a Dee byli především špioni královny Alžběty a na cesty po Evropě byli vysláni za účelem plnění tajných misí a vyzvídání důležitých informací. Andělské rozhovory pak měly být jen zástěrka pro zapisování různých zpráv. Někteří autoři také tvrdí, že právě podezření ze špionáže bylo důvodem Deeova vyhoštění roku 1586: „*Je nepochybné, že intrik dobře znalí rádcové našeptávali podezřívavému císaři*

⁶⁶ Z angl. origin., Fenton, E.: *The Diaries*, str. 221.

⁶⁷ Tamtéž, str. 209.

⁶⁸ Tamtéž, str. 209. Stejný názor vyslovuje též Ivan Sviták, viz Sviták, I.: *Hledání*, str. 32.

⁶⁹ Např. Toufar, P.: *Deváté setkání*, str. 139

⁷⁰ Svátek, J.: *Anglický alchymista*, str. 145. Svátek navíc tvrdí, že i dcera Johanna Alžběta byla Kelleyho vlastní.

⁷¹ Sviták, I.: *Hledání*, str. 47.

⁷² Fenton, E.: *The Diaries*, str. 325.

*Rudolfu II., že John Dee a Edward Kelley jsou anglickými špióny... Takové obvinění bylo nesmírně nebezpečné a celá kampaň nakonec vyvrcholila v červnu 1586 vypovězením Johna Dee z Čech.*⁷³

Je pravdou, že v Anglii byl především Dee v kontaktu s různými diplomaty, zejména sirem Francisem Walsinghamem. Ten s Alžbětiným dvorním astrologem často hovořil o otázkách lodní navigace, ve které se Dee vyznal. Je zřejmé, že Praha byla výborným místem pro přístup k různým zpravodajským oběžníkům a vzhledem k přítomnosti císařského dvora a navíc poloze v srdci Evropy se dalo předpokládat, že zde bude možné získat všemožné tajné informace. Nebylo by tedy nic divného na tom, kdyby sem byli Kelley a Dee skutečně jako špióni vysláni. Navíc je jasné, že pro nepřátele těchto alchymistů nebylo nic snadnějšího, než je nařknout, že jsou anglickými agenty. Alchymie vždycky působila podezřele a když je někdo podezřelý a k tomu cizinec, podobné obvinění je na světě raz dva. Myslím však, že Kelley ani Dee žádnými tajnými zvědy nebyli, alespoň ne prvoplánově. Dá se snad uvěřit tomu, že se takový odborník jako John Dee „zbláznil“ a myslel, že dokáže komunikovat s anděly, ale že by se nechal zaměstnávat jako obyčejný špión, to už se mi nezdá pravděpodobné. Že však někdo využíval kontaktů Angličanů s vlivnými osobami, nejen z českého království, nelze vyloučit.

V průběhu jejich pobytu na Třeboni lze zaznamenat velké množství návštěv zejména z Anglie, Polska a dokonce i Ruska. Čím si zasloužili takovou pozornost? Z Anglie přijel například Edward Dyer, který se s oběma muži znal již déle a dokonce byl Deeovým žákem. Snažil se také opakovaně přesvědčit Kelleyho, aby se vrátil do vlasti. Dále je často navštěvoval Albrecht Laski, kontroverzní

⁷³ Toufar, P.: Deváté setkání, str. 54.

Francesco Pucci a jak, jsem již psala, své posly za nimi vyslal také ruský car. Ze zprávy třeboňského úředníka můžeme vyčíst, „že toho posla z Moskvy velmi slavně chovají,“ host dokonce „chtěl taky mít stříbrný mísy a stříbrný umyvadla.“ Legát se snažil alchymisty přemluvit, aby s ním jeli do Moskvy a zde se carovi starali o jakési jeho „poklady“.⁷⁴ Zpráva nám dále říká, že „moskevský císař“ je poslal k panu „doctorovi“ již před třemi léty. Z toho by se dalo vyvodit, že návštěva z Ruska přijela kvůli Deeovi, naopak Aleš Stejskal naznačuje, že se mohlo jednat o Kelleyho.⁷⁵ Je otázka, zda tímto poslem je již zmiňovaný Edward Garland.⁷⁶

Zdá se tedy, že uvedeným osobám se jednalo především o alchymii nebo prostě o znalosti Angličanů. Některé návštěvy lze také jistě označit za přátelské. Dále na Třeboň přijížděla řada předních mužů království a i ti pochopitelně přicházeli s Angličany do styku. Samozřejmě, že mezi třeboňskými hosty najdeme i méně známá jména, u kterých se případný úkol „vytáhnout“ z alchymistů nějaké tajné informace nedá jednoznačně popřít. Pokud bych měla uvedené údaje shrnout, připisovala bych ruch okolo Kellyho a Deea především jejich významnému postavení, ke kterému rozhodně zahraniční kontakty patří.

Již jsme se dlouho věnovali hlavně situaci na jihu Čech, pojďme se pro změnu podívat, jak si Kelley vedl v Praze. V dopise z 27. října, avšak nevíme, kterého roku, žádá císař Viléma z Rožmberka, aby byl „*Eduardus dočasně vyvázan ze služby v Třeboni, neboť má v Praze dohlížet na právě probíhající významné alchymistické práce. Rudolf jej nehodlal zdržovat (...), avšak šlo prý o obtížnou operaci, která vyžadovala pomoc odborníka.*“⁷⁷

⁷⁴ Zpráva je uložena v SOA Třeboň, Cizí rody – z Rožmberka, sign. 25.

⁷⁵ Stejskal, A.: Třeboňský zámek (nestr.).

⁷⁶ O Edwardu Garlandovi viz tato práce, str. 42.

⁷⁷ Evans, R. J. W.: Rudolf II., str. 270 - 271.

Léta 1589 – 1590 můžeme směle označit za vrchol Kelleyho kariéry. Byl dvorním alchymistou, Alois Míka uvádí, že také působil jako císařský rada.⁷⁸ Aby ještě zvýšil svou prestiž, vymyslel si Kelley, že pochází ze starobylé irské rodiny, která byla dokonce příbuzná s irskými králi, a tak jej Rudolf neváhal povýšit do šlechtického stavu. Od té doby se píše s predikátem z Imany (či Imainy). Někdy se také uvádí, že byl pasován na rytíře „*pro jeho veliké a neobyčejné vědomosti a služby platné.*“⁷⁹ Problém je však s datací této významné události. Datum, které uvádí Slovník naučný, 23. února 1590, není reálné, již v předchozím roce při udělení inkolátu je totiž Kelley psán s šlechtickým přídomkem, proto bych se přiklonila k roku 1588, jehož zastáncem je např. Alois Míka.⁸⁰

Už jsem „naťukla“ záležitost s přiznáním inkolátu, neboli obyvatelského práva, to se událo v pondělí po sv. Medardu, čili 21. srpna, roku 1589 na zemském sněmu, kde „...*Edvarda Kelley, rozeného Englezara rodu a domu rytířského řečeného Imaymi v hrabství Conaghaku z království Irlandského (...) za obyvatele království tohoto českého přijíti jsou ráčili.*“⁸¹

Zatímco Kelley zažíval úspěchy v Praze, John Dee se rozhodl pro návrat do vlasti. Co ho ale vedlo k tak rychlému odchodu? Třeba se nechal přesvědčit nabídkou královny Alžběty, která oba alchymisty lákala zpět do Anglie. John ji poděkoval za pozvání domů, do „*britského ráje na zemi a nesrovnatelné monarchie*“ a odpověděl, že se budou snažit přijet.⁸² Možná lze jeho touhu vrátit se vyčíst z toho, jakou na Anglii pěje chválu, i když se může jednat jen o zdvořilostní formulaci. Spíše však už neměl potřebu dál v Čechách zůstat, a

⁷⁸ Míka, A.: Alchymisté a šarlatáni v rudolfínské Praze, in: Kniha o Praze 1965, Praha 1965, str. 288.

⁷⁹ Rieger, Fr. L.: Slovník naučný, díl 4, Praha 1865, str. 635.

⁸⁰ Míka, A.: Alchymisté, str. 288.

⁸¹ Sněmy české od léta 1526 až po naši dobu, sv. VII., Praha 1891, str. 412.

⁸² British Museum, Harleian MS. 6986, fol. 45.

neboť jeho úspěšnější kolega trávil čím dál víc času v Praze a on sám ztratil přízeň Viléma z Rožmberka. Ten prý dokonce řekl, že John Dee neměl nikdy do Třeboně přijít. 4. února poslal po Kelleym Rožmberkovi nějaké knihy, prášek a další věci a ten jej vyvázal ze svých služeb. Své médium, Edwarda Kelleyho, spatřil snad naposledy 16. února a 11. března se vydal z Třeboně na cestu do Anglie.⁸³

Vraťme se však k Edwardu Kelleymu. Kromě již zmíněných úspěchů se mu samozřejmě také podařilo přijít k jistým penězům ale i k majetku. Od Rožmberka obdržel například v roce 1590 statek Liběřice a Novou Libeň u Jílového a k tomu navrch 9 vesnic. Majetkovým záležitostem bude věnována následující kapitola, proto bych si dovolila zde tuto problematiku příliš nerozvádět. Jen bych snad mohla zmínit, že nemáme doklady, zda Vilém také nějak podaroval Johna Dee, z čehož by se spíše dalo usoudit, že nikoli. Že by to souviselo s postupným úbytkem sympatií? Každopádně ještě roku 1587 poslal jihočeský vladař Deeově manželce drahocenný náhrdelník oceněný na 300 dukátů.⁸⁴

Každá sláva jednou končí, a tak tomu bylo i v případě Kelleyho. Ke konci dubna mělo na Špitálském poli před Poříčskou branou k jistému souboji, jehož příčiny jsou nejasné, ale výsledek zřejmý – smrt císařského pomocníka Jiřího Hunklera.⁸⁵ Tato nešťastná událost snad byla příčinou Kelleyho zadržení, neboť císař předtím souboje zakázal. Aby však situace nebyla tak jednoduchá, objevují se také další varianty, podle nichž se jednalo spíše o ztrátu Rudolfovy důvěry. Ivana Sviták se domnívá, že v tom také mohla hrát roli snaha Edwarda Dyera

⁸³ Fenton, E.: The Diaries, str. 238 - 239.

⁸⁴ Tamtéž, str. 205.

⁸⁵ Pavel Toufar uvádí, že důvodem mohlo být „vymáhání pohledávek pražských židovských lichvářů.“ Dodává však také, že se souboj mohl uskutečnit až roku 1596. Viz Toufar, P.: Deváté setkání, str. 129. Obdobně Ivan Sviták píše, že ke zranění (nikoliv zabití) Jiříka Hunklera mělo dojít až 1. listopadu 1596, když se připlétl do sporu Kelleyho s alchymistou Sebaldem Schwertzerem.

přemluvit Kelleyho k návratu do Anglie, o čemž se Rudolf dozvěděl, či představa, že královna Alžběta chce, aby vyráběl zlato pro ni. Evans zas pro změnu píše, že důvodem zadržení byly Kelleyho podvody, dokonce jej označuje za „alchymického packala“.⁸⁶

Ať již byli příčiny jakékoli, každopádně dne 2.5. byla císařem vydána dispoziční formule, ve které nařizuje obyvatelům, aby byli nápomocni dvorskému kvartýrmistru Gregoru Bönlovi a dalším osobám, které byly vyslány, aby Edwarda Kelleyho dopravili na Pražský hrad: „...*Věrní milí. Věděti vám milostivě dáváme, že z obzvláštního poručení našeho císařského slovutný Gregor Bönl, dvorský kvartýrmistr náš, věrný milý, s též profousem naším dvorským a některými jinými, k němu přidanými osobami do Soběslavě pro Edouardi Kielio, Engelendra, vězně, kterýž sem na Hrad Pražský přivezen, a dopraven býti má, se vypravuje...*“⁸⁷

Kelley se zřejmě snažil neúspěšně uprchnout do Třeboně. Poté byl na základě rozkazu Rudolfa převezen raději na Křivoklát a zde uvězněn ve věži Huderce. Například Josef Svátek popisuje, že s ním někdy zacházeli velmi tvrdě,⁸⁸ na základě zprávy agenta Fuggerů se hovořilo i o tom, že byl zadržán, „*aby prý nemohl zapůsobit na strážce a aby je neovlivnil nějakým svým kouzlem – a jídlo mu podávali nevelkým okénkem.*“⁸⁹ Nicméně s těmito tvrzeními bych byla opatrná. Za celou dobu pobytu na Křivoklátě s Kelleyem nebyl veden žádný řádný proces.⁹⁰ Pravděpodobně probíhala nějaká vyšetřování, která měla jediný cíl – zjistit, zda Engelender opravdu zná tajemství transmutace.

⁸⁶ Evans, R. J. W.: Rudolf II., str. 271.

⁸⁷ Národní archiv v Praze, fond SM, sign. K 147.

⁸⁸ Svátek, J.: Anglický alchymista, str. 150.

⁸⁹ Toufar, P.: Deváté setkání, str. 134. Sviták veškeré zmínky o mučení popírá. Sviták, I.: Hledání, str. 42.

⁹⁰ Tamtéž, str. 41.

V roce 1592 ztratil Kelley svého velkého zastánce, tehdy totiž zemřel Vilém z Rožmberka.⁹¹ Nakonec se pokusil o útěk z křivoklátského vězení, ovšem ten dopadl neslavně – zlomil si nohu.⁹² Zanedlouho však byl propuštěn, patrně díky přimluvám jeho ženy. Z deníku vyplývá, že se tak stalo 4. října 1593.⁹³

Jeho svoboda, ale netrvala dlouho. Podle Svitáka ještě v letech 1594 – 1596 prováděl alchymické práce pro císaře a také se prý účastnil vojenského tažení Petra Voka proti Turkům.⁹⁴ Jedná se však pouze o autorovu domněnku.

Každopádně se Kelley brzy dostává do vězení znovu, stalo se to roku 1596 v Mostě, tentokrát kvůli dluhům. Zde údajně dokončil své nejvýznamnější dílo „Tractatus de lapide philosophorum.“ Adresoval jej Rudolfovi, ale neodpustil si prý nějakou nejnepříjemnou poznámku. Kelleyho manželka se všemožně snažila obměkčit císaře, ale marně. 1.11. 1597 se Edward s pomocí Johanny a svého bratra Thomase opět neúspěšně pokouší o útěk, snad si láme druhou nohu, bere si jed a loučí se světem. Jak smutný konec pro alchymistu, kterého ještě nedávno mnozí vynášeli do nebes...

Zbývá podívat se ještě na osud jeho kolegy Johna Dee. Ten se tedy od roku 1589 zdržoval v Anglii, s Kelleyem ale zůstal v písemném kontaktu, prostředníkem byl také chvíli Thomas Kelley, který byl toho času rovněž na „ostrovech“. 4. června 1590 se Dee zapsal poznámku o Edwardově nepřátelství vůči němu, dále to však nerozvádí.⁹⁵ Je také zajímavé, že vůbec nehovoří o alchymistově zatčení, ale za to zmiňuje jeho propuštění z křivoklátského vězení. V jednom záznamu dokonce

⁹¹ Za zmínku stojí, že tuto událost si nepoznamenal Dee do svého deníku, přičemž je nepravděpodobné, že by o tom nevěděl. Dokládá to tedy zřejmě jejich nedobré vztahy z poslední doby.

⁹² Sviták píše, že o útěk se Kelley pokusil až později z vězení v Mostu. Sviták, I.: Hledání, str. 43. Svátek zas pro změnu říká, že mu musela být noha amputována a tudíž nosil dřevěnou. Svátek, J.: Anglický alchymista, str. 153.

⁹³ Fenton, E.: The Diaries, str. 262.

⁹⁴ Sviták, I.: Hledání, str. 43.

⁹⁵ Fenton, E.: The Diaries, str. 248.

uvádí, že se mu o Kelleym dvakrát zdálo, jako kdyby byl u něho doma.⁹⁶ 12. srpna 1595 obdržel, jak sám uvádí, od Kelleyho dopis, ve kterém stojí, že jej císař znovu zve do svých služeb.⁹⁷ Zůstává stále záhadou, proč si 25. listopadu stejného roku zapsal zprávu o Edwardově smrti,⁹⁸ vždyť byl s Kelleym v kontaktu a vůbec byl dobře informován, je tedy dost zvláštní, že by se zrovna v tomto ohledu zmýlil.

V Anglii se Dee snažil získat své dobré jméno, stal se představeným kolegiátní koleje v Manchesteru, avšak tento post nesplnil jeho očekávání. Navíc se stále nemohl zbavit pověsti kouzelníka. Snažil se také obnovit svou knihovnu, kterou zničili a rozkradli jeho bývalí přátelé. Z Manchesteru byl odvolán v březnu 1605 a vrátil se zpět do Mortlaku, kde se opět pokoušel o rozhovory s anděly a transmutace kovů. Přál si, aby s ním byl veden čarodějnický proces, ve kterém by byl očištěn, ale nový král Jakub I. mu nevyhověl. Dr. John Dee zemřel 26. února 1609 v Londýně.⁹⁹

V předchozích řádcích jsem se pokusila vyličit život Edwarda Kelleyho a myslím, že je z textu patrné, že některé otázky zůstávají stále nezodpovězené. To je zřejmě osud tohoto pozoruhodného muže, aby byly některé skutečnosti ohledně jeho osoby nepoznány nebo abychom o nich mohli přemýšlet. Navíc Kelley skrýval mnoho tajností již za svého života a ani jeho současníci si nebyli jisti, s kým vlastně mají tu čest. Patrně proto také vznikla okolo tohoto alchymisty řada legend a pověstí, neboť kde chybí fakta, je vždy tendence vytvářet si vlastní příběh.

⁹⁶ Fenton, E.: The Diaries, str. 259.

⁹⁷ Tamtéž, str. 275.

⁹⁸ Tamtéž, str. 277.

⁹⁹ Tamtéž, str. 326.

Jedna taková pověst se mi obzvláště zalíbila, váže se k domovnímu znamení U Osla v kolébce v legendami opředené Nerudově ulici a souvisí s jeho údajně uřezanýma ušima: „*Když ho tak poznamenaného v nestřežené chvíli, kdy si zapomněl nasadit klobouk spatřila nájemnice malostranského domu, přičaroval prý rozčilený kouzelník ve vzteku jejímu děcku oslí hlavu.*“¹⁰⁰ Málokterý návštěvník dnešní kavárny U Osla v kolébce asi ví, jak tento nevšední název vznikl.

¹⁰⁰ Petráňová, L.: Domovní znamení Staré Prahy, Praha 1991, str. 56.

5. Majetkové záležitosti Kelleyů

Kelley patří mezi alchymisty, kteří dokázali nashromáždit poměrně velký majetek, je proto určitě zajímavé prozkoumat i tuto stránku jeho života. Nejprve se pojdme podívat, jak na tom byl, co se týče nemovitostí.

Některé si zakoupil sám, jiné obdržel od Viléma z Rožmberka za svoje služby. Právě od něho získal v roce 1590 hrad Liběřice s příslušnou vesnicí a Novou Libeň u Jílového a k tomu navrch 9 vesnic – „*Okrouhlo, Bohulibý, Olešech, Hodkovice, Zahořianý, Kamenná Vrata, Voboru, Petrov a Třepšín.*“¹ To vše v hodnotě 34 369 kop.² Vilém zřejmě doufal, že se podaří obnovit těžbu zlata v Jílovém. To se podle Ivana Svitáka také povedlo a alchymista tak rovněž získal nemalé prostředky.³ Je třeba podotknout, že Rožmberk byl vůči Kelleymu daleko štedřejší než Rudolf, jen je škoda, že nevíme s určitostí, jakou částku Engelenderovi celkem vyplatil. Podle jisté zprávy pražského agenta rodiny Fuggerů „*rožmberská účtárna zjistila, že Angličan přišel pana z Rožmberka na více než tři sta tisíc zlatých.*“⁴ To lze těžko dokázat, neboť dotyčný nedostával žádný pravidelný plat.⁵ Jistě ale vždy obdržel zajímavou částku, když byl Vilém spokojen s výsledky jeho práce.

Vraťme se k situaci v Jílovém, Kelley nezůstal u toho, co mu daroval jihočeský šlechtic, nýbrž zde nakupoval další nemovitosti. Do jeho vlastnictví přibyly domy Markvartovský a Fumberk, dále koupil pivovar, mlýn a další usedlosti, snad i

¹ Národní archiv v Praze, fond SM, sign. K 147.

² Petr Vágner uvádí, že v této hodnotě jsou zahrnuty ještě dva domy na pražském Novém Městě. Viz Vágner, P.: Dny všední a sváteční rožmberských alchymistů, in: Opera historica 3, 1993, str. 271.

³ Sviták, I.: Hledání kamene mudrců, Rehabilitace pana Edwarda Kelleye, Praha 1991, str. 36 -37.

⁴ Toufar, P.: Deváté setkání s tajemstvím: Osudy alchymistů, John, Edward a Bavor, Třebíč 2006, str. 124.

⁵ Stejskal, A.: Třeboňský zámek na sklonku vladařství Viléma z Rožmberka jako „intelektuální“ manýristické centrum na jihu Čech, rukopis (nestr.).

Hrádek u Jílového. Pavel Toufar hovoří o počtu dvanácti dalších domů⁶, ale mohlo se jednat o celkový součet jeho jílovských nemovitostí. Každopádně místní obyvatelstvo údajně nedobře snášelo jeho chování a také fakt, že měl monopol na některé zboží. Jílovští si na něho proto stěžovali u královské komory.⁷ Prý si ve městě založil kupříkladu chov kohoutů, což údajně vzbudilo zdání, že zde provozuje magii, neboť „...z kohoutích vnitřností se také hádala budoucnost podobně jako z krve podřezaných čerstvých kohoutů.“⁸

Dále zakoupil Kelley dva domy v Praze na Novém městě, jeho žena je popisuje takto: „...dva domy v Novém Městě pražském proti klášteru jenž Slovanský se jmenuje nad auvozem, jeden nárožní jenž slove Kopovský a druhý vedle něho po pravé straně ležící s zahradami i se vším příslušenstvím.“⁹ Ten prvně zmiňovaný získal Kelley od jistého Jana Kopa z Raumenthalu, který jej musel kvůli dluhům prodat. Byl to osobní lékař císaře Ferdinanda I. a proto se zřejmě v domě nacházely nějaké laboratoře, které pak Kelley využíval. Právě tato stavba nyní nese proslulý název „Faustův dům“. Sviták se domnívá, že toto označení vzniklo shodou okolností, neboť se o něj zasloužil právě Kelleyho pobyt na tomto místě a došlo tedy zřejmě k jeho záměně s postavou Fausta, která byla v té době populární.¹⁰ Možná má tato pověst kořeny již v 15.století, kdy v tomto domě bydlel jistý novoměstský písař Prokop, který byl znám jako černokněžník.¹¹

Jak ukazuje název této kapitoly, ráda bych hovořila o majetku Kelleyů, nikoli pouze jednoho Kelleyho, významnou úlohu zde totiž hraje i alchymistova žena Johanna. Ta údajně přinesla do manželství velké věno a navíc měla další

⁶ Toufar, P.: Deváté setkání, str. 123.

⁷ Svátek, J.: Anglický alchymista Kelley v Čechách, in: Obrazy z dějin českých I. Praha 1891, str. 145.

⁸ Toufar, P.: Deváté setkání, str. 123.

⁹ Národní archiv v Praze, fond SM, sign. K 147.

¹⁰ Sviták, I.: Hledání, str. 208.

¹¹ Svátek, J.: Anglický alchymista, str. 146.

bohatství v hodnotě 6000 tolarů. Právě z těchto prostředků prý Kelley zakoupil některé statky v Jílovém, jmenovitě za 4300 kop grošů dům Fumberk, pivovar a mlýn.¹² Z korespondence, kterou Johanna vedla s královskou komorou ještě za manželova života vyplývá, že o těchto záležitostech měla přehled a v době Kelleyho věznění, a zejména pak po jeho smrti, padaly veškeré tyto problémy na její hlavu.

Zatím nebyla řeč o hodnotě veškerého zmiňovaného jmění, podle Josefa Svátka mělo v době Kelleyho zadržení hodnotu neuvěřitelných 100 000 kop grošů.¹³ Oním zatčením však nastává pozvolný pád. Předně byly ještě v roce 1591 Kelleyho statky královskou komorou zabaveny a navíc měl císaři poskytnout náhradu v hodnotě 15 000 tolarů. Zřejmě chtěl panovník získat nějakou záplatu za to, co do alchymisty investoval. Paní Johanna si ještě v roce 1600 stěžuje, že ani ona, ani její muž o tomto dluhu nic nevěděli.¹⁴ A samozřejmě se jí nelíbilo ani odnětí statků, neboť se ocitla v nelehké situaci. Toto své utrpení také líčí v jednom z dopisů adresovaných urozeným pánům „zřízené komory království českého“:

„I poněvadž milostiví páni v takové těžkosti i starosti ano i nemoci své a dítek mejch Jeho Milost Císařská pán nás všech nejmilostivější manželů mému statek odníti a komisaře tam naříditi ráčil, i jak pak sama sebe s dítkami svými tak i manžela mého živiti, jemu na vychování každého téhodne tři kopy dávati a v veliké závady se dávati musím a z toho statku k obživení svému mně se nic nedává, než toliko někdy kus masa kravského v skrovnosti uděluje, jemuž sem já neobvykla a jísti ho nemohu...“¹⁵

¹² Tyto údaje viz Svátek, J.: Anglický alchymista, str. 145.

¹³ Tamtéž, str. 147.

¹⁴ Národní archiv v Praze, fond SM, sign. K 147.

¹⁵ Nedatovaný dopis, uložen tamtéž.

Z uvedeného textu je tedy patrné, že paní Kelleyová musela také platit určitou částku, aby měl manžel lepší podmínky ve vězení. Je možné, že právě v této době se nacházela v domácím vězení, které prý nařídil císař ji i dalším Kelleyho příbuzným.¹⁶ Proto si zřejmě také stěžovala na stravu, kterou dostávala. Je vidět, že si přivykla žít v lepších poměrech. Neustále žádala o navrácení statků a také chtěla dostávat „*aspoň jistau týhodní sumu.*“¹⁷ Nakonec „*dal císař dne 1. února 1592 správci Tábovi rozkaz, aby z důchodu statku Novolibeňského vyplácel Johanně Kelleyové na vychování její měsíčně 40 kop gr. míš...*“¹⁸

Myslím, že je zajímavé, že rozsáhlou korespondenci vedla Johanna převážně v češtině, což je pozoruhodné zejména vzhledem k tomu, že se narodila v Anglii. Na rozdíl od ní, náš alchymista píše německy či latinsky.

Ale vraťme se zpět k zabaveným statkům, ty byly sice později svému majiteli navraceny, ne však v dobrém stavu, není tedy divu, že se brzy po propuštění z křivoklátského žaláře začal Kelley utápět v dlužích. Za všechny věřitele jmenujme Blažeje Stava, od kterého si půjčil 1100 kop grošů míšeňských, a Jana Fridricha Hoffmanna z Grünbüchlu, kterému dlužil sumu 3380 tolarů, což si zasloužilo zápis v deskách zemských: „*V auterý po památce svatých Šimona a Judy 1596, P. Jan Fridrich Hofman, pohání Edwarda Kelleuse a viní ze tří tisíc tři set a vosumdesáti tolarův, k tomu ze tři úroků polauletních do druhého dne měsíce července léta 1596 ze tří set čtyř tolarův dvanácti grošů míšeňských.*“ Když se k tomu připočítají drobné částky za zapsání, posla apod. a také roční úrok do července 1597, který činí 202 kop a 48 grošů, vznikne výsledná suma - 3892 kop a 48 grošů.¹⁹

¹⁶ Svátek, J.: Anglický alchymista, str. 149.

¹⁷ Národní archiv v Praze, fond SM, sign. K 147.

¹⁸ Svátek, J.: Anglický alchymista, str. 152.

¹⁹ Národní archiv v Praze, fond SM, sign. K 147.

Patrně kvůli těmto dluhům byl Kelley nucen prodat část svých statků manželce svého bratra a oba pražské domy jí dokonce daroval, zřejmě, aby mu je nemohli zabavit věřitelé. Vše nám zprostředkovala Johanna Kelleyová: „...*pan Edward Keley pan manžel můj prodal paní Ludmile Kelleové pana Tomáše Kelle z Imanye bratra svého manželce dva dvory selské a jednu chalupu ve vsi Boskovicích, jenž slovau první Radovský s chalupau a druhý Prokšovský (...) za jeden tisíc kop grošův českých a dva domy v Novém Městě Pražském (...) týž pan Edward Kelley, manžel můj svrchu psané paní Lidmile pana Tomáše Kelle manželce dal a postaupil k jmění držení a dědičnému vládnutí.*“²⁰

Každopádně dluhy dohnaly Edwarda Kelleyho znovu do vězení, jak jsem již popsala v předchozí kapitole. Majetek byl tentokrát definitivně zkonfiskován, statek Novolibeňský se vším příslušenstvím byl prodán pod cenou 23 000 kop, přičemž reálná hodnota byla 34369 kop grošů míšeňských.²¹ Tak se jmění dostalo do rukou místokancléře Krištofa Želinského ze Sebusína. Z uvedené částky měly být splaceny pohledávky královské komory i dluhy některých věřitelů, přičemž se samozřejmě nemohlo dostat na všechny. Proto se někteří snažili císaře přesvědčit, že na peníze mají nárok zrovna oni. Takto žadonil pan Blažej Stav: „...*abych já chudý měštěnin s manželkou svau, dítkami svejmi v největší skázu a chudobu nepřišel, žie V.C.M.*“²² *ku mně se milostí císařskau nakloniti, a o takovém mém, V.C.M. vědomém spravedlivém dluhu V.C.M. páni místokanclěři, milostivé nařízení učiniti ráčí, abych k svému dluhu spravedlivě povinnému mimo dluh V.C.M. 15 000 kop míš. před jinými věřiteli Prioritatem míti a k záplatě své přijíti mohl...*“²³

²⁰ Národní archiv v Praze, fond SM, sign. K 147.

²¹ Odhad hodnoty viz Svátek. J.: Anglický alchymista, str. 154.

²² Vaší Císařské Milosti

²³ Národní archiv v Praze, fond SM, sign. K 147.

Paní Johanna Kelleyová získal pouze 900 tolarů jako „bolestné“ a možnost nechat se císařem vydržovat v některém pražském klášteře, což odmítla.²⁴ Část těchto peněz věnovala opět na živobytí svého manžela v mosteckém vězení, které celkem stálo císařskou pokladnu 334 kop 59 grošů míšeňských.²⁵

Po manželově smrti se ovdověla Johanna stále pokoušela dovolat spravedlnosti, leč až na drobné ústupky nebyla vyslyšena. Velký majetek, který se podařilo alchymistovi nashromáždit v době jeho největších úspěchů, skončil v nenávratnu, což v podstatě kopíruje hořký konec, který potkal samotného Kelleyho.

²⁴ Svátek, J.: Anglický alchymista, str. 155.

²⁵ Národní archiv v Praze, fond SM, sign. K 147.

ZÁVĚR

Nyní již zbývá pouze ohlédnout se za napsanými řádky a vyvodit z nich jakési shrnutí. Ráda bych samozřejmě zodpověděla základní otázky, které jsem si stanovila. Myslím, že z uvedeného textu vplynulo, že Edward Kelley je hodně rozporuplná osoba a proto je líčení jeho osudů poněkud nesnadné. Přesto všechno však doufám, že alespoň některé skutečnosti se mi podařilo objasnit.

Je tedy Kelley šarlatán nebo seriózní alchymista? Pokud si položíme tuto otázku, musíme se ale ptát, kdo je to seriózní alchymista. Podle mě se jedná o člověka, který se upřímně snaží objevit určité mechanismy, i když výsledky nemusejí být vždy příznivé. Jak jsem již několikrát naznačila, alchymie se vyznačuje tím, že její stoupenci teprve zkoumají různé procesy a vlastnosti látek a jsou tedy průkopníky vědy v pravém slova smyslu. Proto bych řekla, že hovoříme-li o „Hermově umění“ jako o „vědě“, jsou uvozovky na místě, ačkoliv nemají pejorativní význam, jak by se mohlo zdát, pouze mají naznačit, že byla tato disciplína teprve na startu své dlouhé trati.

Na základě těchto úvah si troufám tvrdit, že Kelley byl něco mezi oběma variantami. Domnívám se, že mu nelze upřít jisté znalosti v oboru, neboť bez nich by neměl šanci na úspěch. Ani ten největší podvodník by nedokázal „balamutit“ po tak dlouhou dobu přední muže českého království, aniž by se vyznal alespoň v základních zákonitostech alchymie. Kelley navíc jistě nebyl hloupý a uměl správně jednat s lidmi, tak aby je dostal na svou stranu. Dokonce zřejmě dovedl zastínit i svého věhlasného kolegu, dr. Johna Dee. Na druhou stranu nemyslím, že bychom jej mohli zařadit do škatulky „pocitivých“ alchymistů. Řekla bych, že Kelley věděl, jak vše udělat tak, aby to vypadalo, že umí vyrobit zlato, a prováděl i

veřejné transmuce, aby se zvěsti o jeho „umění“ rychle rozkřikly. Podobně tomu bylo i s „andělskými rozhovory“, ve kterých figuroval jako médium. Dokázal dobře odhadnout, co chce John Dee slyšet, a případně také vše zařídit tak, aby prosadil své vlastní představy. Což mu patrně nedalo zas tak velkou práci. Stačilo prezentovat své myšlenky jako vůli andělů.

Zamyšlení nad Edwardem Kelleyem je tedy u konce. Podle mého názoru si tento muž nezaslouží být opomíjen, jak tomu bylo doposud. Už jen proto, že jeho život skrývá stále mnohá tajemství. A to je mnohdy právě to, co nás na historii láká. Pomalu a pozvolna zaplňovat mezery a vytvářet jeden veliký pestrý obraz plný osudů zajímavých lidí. Někdy nás překvapí, nakolik jedinci, kteří žili o pár set let dřív, mysleli a jednali stejně jako my dnes. Jindy naopak zjistíme, v čem všem se tehdejší život lišil od toho dnešního. A tyto skutečnosti se, myslím, krásně odrážejí právě na alchymii. V prostředí, které je pro člověka jednadvacátého století tolik nepochopitelné, můžeme pozorovat charaktery lidí, které se rozhodně v našich očích nezdají cizí.

7. SEZNAM POUŽITÝCH PRAMENŮ A LITERATURY

I. Prameny

a) Nevydané prameny

- Knihovna Národního muzea v Praze, sign. IV C 20.
- Národní archiv v Praze, fond Stará Manipulace, sign. K 147.
- SOA Třeboň, Cizí rody – z Rožmberka, sign. 25.

b) Edice

- Březan, V.: Životy posledních Rožmberků, Praha 1985.
- Dačický z Heslova, M.: Paměti, Praha 1996.
- Fenton, E.: The Diaries of John Dee, Charlbury 2000.

II. Literatura

- Evans, R. J. W.: Rudolf II., Praha 1997.
- French, P. J.: John Dee. The World of an Elizabethan Magus, London 1984.
- Honc, J.: Život Edwarda Kelleye z Imay, in: Heraldika a genealogie 1982/2.
- Janáček, J.: Rudolf II. a jeho doba, Praha 1987.
- Jelínek, E.: Angličtí černokněžníci John Dee a Edward Kelley v českých a v Polsce, in: Hlas Národa 1888.
- Masarykův slovník naučný, Lidová encyklopedie všeobecných vědomostí, díl III., Praha 1928
- Míka, A.: Alchymisté a šarlatáni v rudolfínské Praze, in: Kniha o Praze 1965, Praha 1965.
- Ottův slovník naučný, Ilustrovaná encyklopaedie obecných vědomostí, díl 14, Praha 1998.
- Pánek, J.: Vilém z Rožmberka, Politik smíru, Praha 1988.
- Rieger, Fr. L.: Slovník naučný, díl 4, Praha 1865.

- Roberts, J. – Watson, A. G.: John Dee's Library Catalogue, London 1990.
- Schmieder, K. Ch.: Die Geschichte der Alchymie, München-Planegg 1927.
- Svátek, J.: Anglický alchymista Kelley v Čechách, in: Obrazy z kulturních dějin českých I., Praha 1891.
- Sviták, I.: Hledání kamene mudrců, Rehabilitace pana Edwarda Kelleye, Praha 1991.
- Szónyi, G. E.: Vědecký a magický humanismus na dvoře Rudolfa II., Manýrismus a pozdně renesanční kultura, in: Fučíková, E. a kol.: Rudolf II. a Praha, Císařský dvůr a rezidenční město jako kulturní a duchovní centrum střední Evropy, Praha, Londýn, Milán 1997.
- The New Encyklopaedia Britannica, díl 25, U.S.A 1992.
- Toufar, P.: Deváté setkání s tajemstvím: Osudy alchymistů, John, Edward a Bavor, Třebíč 2006.
- Vágner, P.: Dny všední a sváteční rožmberských alchymistů, in: Opera historica 3, 1993.
- Vágner, P.: Nejen v čase mandragory, Praha 1992.
- Vágner, P.: Theatrum Chemicum, Kapitoly z dějin alchymie, Praha 1995.

8. PŘÍLOHY

1. Edward Kelley a John Dee spolu s dalšími učiteli na vyobrazení z roku 1729.
2. Počátek tzv. „andělských rozhovorů“, ve kterých Kelley působil jako médium, z 10. března 1582. Rukopis Johna Dee.
3. Dopis Johna Dee anglické královně Alžbětě z 10. listopadu 1588 z Třeboně.
4. Dopis Edwarda Kelleyho z 5. března 1597 z Mostu.
5. Dopis Johanny Kelleyové české komoře z 24. dubna 1600.
6. Mandát Rudolfa II. z 2. května 1591.

The Order of the Insanities

MAHOMET receives his Law by Inspiration .

APOLLONI TYANEUS in Delphic

Edw Kelly Prophet or Seer to Dr Dee .

Roger Bacon an English man.

PARACELSUS Receiveth from the Inspiration of Spirits .

D. Dee and the Stone is brought by magical Means

Anno 1582. Martij die, 10. hora 11 1/4 Ante meridiem. Sateyale

vide de ...
had one day ...
in request ...
ma but had ...
myself ...
to ...
of ...

which ...
in ...
in ...
in ...

One Mr Edward Talbot came to my house, and being willing and desirous
to see or shew some thing in spirituall practise, would have had me to have
done some thing therein. And I truly excused my self thereon, as not in
the vulgarly accustomed Magike, necesse, studently, or exercised. But confessed
my self long tyme to have bene desirous to have help in my philosophical & building
through the company and information of the blessed Angels of God. And there
upon, I bestowed words to him, my Stone in the frame (which was given me of
a friend) and I said unto him, that I was credibly informed, that to it
(after a sort) were answerable Aliqua Angeli boni. And also that I was
ones villed by a Skryer, to call for the good Angel Anachor, to appeare in that
Stone to my owne sight. And therefore I desired him, to call him. and by
his word) Anachor and Amlos likewise, accustomed good Angels, for that
was prepared therunto. And he then called him self to the Action and
on his knees at my desk (setting the Stone before him) fell to prayer and
entreaty. First in the mean space, I in my Oratory did pray, and make
motion to god, and his good content for the furthering of this Action.
And within one quarter of an houre (or less) he had sight of one in the
Stone. but he still expected for two more: deeming this to be one of
the three (namely Anachor Anachor Amlos). But I then came to him,
to the Stone: And after some thanks to god, and Wellcome to the good
Creature, I said, I required to know his name. And he spake plainly,
(to the hearing of .E.T.) that his name is VRIEL.

Are you one of them (said I John Dee) that are answerable, upon
due observations performed to this Stone?

VRIEL — I am.

Are there any more besides you?

VR — Michael and Raphael. But Michael est princeps in operibus nostris.

Are you my booke, of Soyga, of any excellency?

VR — Liber ille erat Adm in Paradiso reuelatus, per Angelos Dei bonos.

Will you give me any instructions, so that I may read those Tables of Soyga?

VR — I can — But solus Michael illius libri est interpretator.

I was told, that after I could read that booke, I should live but two
yeres and a half.

VR — Tuus shalt live unthundred and od yeres.

What may I, or must I do, to haue the sight, and presence, of
Mr Michael, that blessed Angel?

VR — Prosentus vires potestate et moderate, sinceritate et humilitate
Et Anachor, Anachor, et Amlos, non sunt in hunc locum invocandi.

Oh my great and long desire hath bene to be able to read those Tables
of Soyga.

VR — Tuus maxime respicunt Michaelum. Michael est Angelus;
qui illuminat gressus tuos. Et hoc redolantur in virtute et veritate
non vi.

Are there any speciall tyme, or houre to be observed, to deale for
the enjoying of Michael?

VR — Omnis hora, est hora nobis.

After this, there appeared in the Stone, a strange scale, or
Character of this persons enquiring.

the ...
some ...
my ...
the ...
the ...
the ...
the ...
the ...
the ...

Most Gracious Soueraigne Lady, The God of Heauen and earth,
 Who hath mightie, and evidently, gauen vnto your most excellent
 Royall Maiestie, this wonderfull Triumphant victorie, against
 your mortall enemies) be alwaies, thanked, praysed, and glorified;
 And the same God Almighty, evermore direct and defend your
 most Royall Highnes from all evill and encumbrance: and finish
 and confirme in your most excellent Maiestie Royall, the blessings,
 long since, both decreed and offered: yet, euen into your most
 gracious Royall bosom, and Lap. Happy are they, that can
 perceyue, and so obey the pleasant call, of the mightie Ladie,
 OPPORTVNITIE. And, therefore, finding our duetie concurrent
 with a most secret beck, of the said Gracious Princess, Ladie
 OPPORTVNITIE, NOW to embrace, and enioye, your
 most excellent Royall Maiesties high favor, and gracious great
 Clemencie, of CALLING me, M^r. Kelley, and our families,
 boame, into your Brytish Earthly Paradise, and Monarchie
 incomparable: (and, that, about an yere since: by Master
 Customer Yong, his letters,) I. and myne, (by God his fauor
 and help, and after the most conuenient manner, we can.)
 Will, from hencefurth, endeouour our selues, faithfully, loyally,
 carefully, warily, and diligently, to ryd and vntangle our
 selues from hence: And, so, very deuotely, and Souldardly,
 at your Sacred Maiesties feet, to offer our selues, and all,
 wherem, we are, or may be able, to serue God, and your most
 Excellent Royall Maiestie. The Lord of Hosts, be our
 help, and guide, therem: and graunt vnto your most excellent
 Royall Maiestie, the Incomparable Triumphant Raigne, and Monarchie,
 that euer was, since Mans creation. Amen.

Trebon. in the Kingdome of Boemia,
 the 10th of Nouembre. A. D. M. 1588: styl. 1588

Your Sacred and most excellent
 Royall Maiesties
 most humble and dutifull
 subject, and Seruant:

81058 D^r

Nobilis, ac Christiane viri, Sebastiani
epi deprecor, officiosius meo benevolentiam deprecor.

Percepi hodierna die ea, quae D^{no} suo ex mandato Praerogative
Officialiumq; Camera Bohemica ordinariarum, mihi candidiss^{ime}
rotulerit; videlicet Dominus, Literas meas postremas, in dictionem
interpretatus fuisse. Non enim sum ego in ore Maj^{estatis} Dⁿⁱ
Frederici Hofmanni, nisi quod sua sponte, et singulari in me
benignitate, in Debitam quo D^{no} Wagen affirmat, se suamq;
interposuit fidem: quod quidem ex annexa scheda (veridicam,
ex Clausula causam sui Libelli supplicis, Sacra sua Maj^{estatis}
de hoc argumento paucas ante septimanas exhibiti) liquidius
constabit. Praeterea, minor malum, dictos Dominos Literis
inscribere suis, me Sacra sua Maj^{estatis} quindecim Tallecoria mille
debere. forsitan cum me hospitium calamitatis facta ducerent,
pessandanda etiam, ac quovismodo deprimenda, existimant.
Sed spero veritatem defendere civem suam a periculo
posse: Casaremq; in bonis viris conservandos, non esse adhuc
defatigatos: ab illis autem Camera Praerogative, non nisi quod
aequitatis fuerit, expecto, praesertim quidem, cum hac in re,
non ius, sed iniuriam deprecor. Certa est enim, me nihil
tale Maj^{estatis} sua debere: clariusq; nihil, quam debita mea
(id est a me contracta) intra fanam omnino esse. quod etiam
ante pedes Sacra sua Maj^{estatis} demisse iacendi, suppliciter, ac
ingenue profitebor: a qua eundem omnia mihi ipsi indubitan-
ter pollicent, quae in tali casu, a Domino, Principesq; tunc
Comente, vel expectanda, vel ollo modo speranda, essent.
Deniq; me officiosiss^{ime} D^{no} v^{ra} comendatum iri capio.
Gryza, 5to Martij. Anno 97mo

Generositati sua officiosiss^{ime} paratus,

Edwardus Kellens de
Imani

15
16
17
18
19
20
21
22
23
24
25
26
27
28
29
30
31
32
33
34
35
36
37
38
39
40
41
42
43
44
45
46
47
48
49
50
51
52
53
54
55
56
57
58
59
60
61
62
63
64
65
66
67
68
69
70
71
72
73
74
75
76
77
78
79
80
81
82
83
84
85
86
87
88
89
90
91
92
93
94
95
96
97
98
99
100

liga s' m' x' i' l' i' s' t' e' n' s' t' r' i' m' , y' a' k' s' e' t' t' a' m' i' z' D' e' d' i' z' y' n' a' p' r' o' r' o' z' i' t' e'
l' e' x' e' d' a' n' r' e' x' i' a' t' i' y' g' i' a' d' m' i' n' i' s' t' r' i' y' , a' l' s' m' i' z' a' s' t' n' a' r' o' z' a' y' e' n' b' i' g' t' i'
m' o' s' t' , k' t' o' m' u' m' i' l' o' r' e' i' r' o' z' n' a' k' l' o' m' i' t' i' : D' a' k' l' i' b' y' t' o' g' i' z' b' y' z' e' l' t' i' m'
o' b' i' e' t' i' m' o' s' t' o' s' t' a' t' e' k' n' a' r' o' z' a' y' e' n' b' i' g' t' i' m' o' s' t' , a' l' s' a' d' x' o' z'
z' i' s' t' o' m' i' t' o' l' e' n' i' e' , k' t' o' r' y' d' o' r' a' n' o' u' l' i' r' i' d' u' s' o' r' o' z' m' o' z' a' t' e' q' o' d' e' n' t' a' y'
i' d' i' e' s' t' i' y' s' t' r' o' n' g' m' i' m' o' n' a' g' o' z' e' w' s' a' n' t' p' l' a' n' a' ~~h' a' n' a~~ h' o' s' t' m' a' n' a'
z' i' d' o' l' a' z' i' e' g' r' d' a' r' o' a' g' i' z' D' i' m' i' n' o' n' a' d' o' k' a' z' e' a' b' y' u' r' o' z' o' z' o' r' n' a' l'
W' y' l' a' s' t' i' e' t' i' y' . 1 5 0 0 0 . s' t' . m' i' s' t' , k' t' o' r' y' z' i' t' o' d' a' k' k' r' o' z' e' D' . W' L' .
h' a' n' a' h' a' n' a' m' o' s' t' o' m' i' t' o' s' t' i' e' r' o' z' i' e' s' t' o' s' t' o' b' l' a' d' a' , o' m' i' m' z' y' a' k'
h' a' n' m' i' z' t' a' k' y' i' a' m' i' z' s' t' r' o' n' g' o' z' i' e' l' i' , a' p' o' z' a' n' a' d' m' o' z' i' m' :
D' i' n' a' t' o' y' a' k' z' i' r' o' s' e' m' m' a' l' i' s' o' p' r' i' m' z' e' n' a' n' g' a' l' a' : z' i' e' o' t' o' m' d' o' s' t' a'
t' i' y' n' e' p' o' z' o' z' i' m' w' i' n' i' t' i' , a' m' i' z' r' o' z' o' z' m' i' l' o' s' t' i' m' o' a' l' a' s' t' i' e' r' o' z' o' z' a' m' i' n'
t' i' g' m' i' t' i' , a' o' d' p' o' r' o' z' i' d' i' l' a' s' t' a' r' n' a' u' d' o' r' a' n' i' t' i' r' a' z' i' t' e' : D' a' t' o'
w' y' p' o' n' d' i' e' l' i' p' o' D' r' a' t' i' m' G' i' n' i' , t' r' i' s' t' a' s' . 6 0 0 .

Joanna Kuniata Sudowa wo Wanni
Dyktantowa Kolléom z Jmanij z.

Eidoff Dništy z Dvyniulskij Wolny. Arystok
 i a Vyniškij Dvyniulskij Wolny. Arystok
 i a Vyniškij Dvyniulskij Wolny. Arystok

po wstępie ciuższ. Arystok
 i a Vyniškij Dvyniulskij Wolny. Arystok
 i a Vyniškij Dvyniulskij Wolny. Arystok

Arystok
 i a Vyniškij Dvyniulskij Wolny. Arystok
 i a Vyniškij Dvyniulskij Wolny. Arystok

Arystok
 i a Vyniškij Dvyniulskij Wolny. Arystok
 i a Vyniškij Dvyniulskij Wolny. Arystok

Magistratum Sacre
 1794
 1794